

ERFGOED

Rapport Nr. 2024-023

Archeologienota

Brugge, Boninvest
Verslag van Resultaten

COLOFON

Rapport Nr.

AntiQ Erfgoed Rapport 2024-023

Titel

Archeologienota Brugge, Boninvest: Verslag van Resultaten

Auteur

Jeroen Vermeersch

Erkende archeoloog

OE/ERK/Archeoloog/2021/00008 - Vermeersch, Jeroen

Projectnummer Onroerend Erfgoed

2024K178

Plaats en datum

Brugge, 19 december 2024

Jeroen Vermeersch
Senior archeoloog
OE/ERK/Archeoloog/2021/00008

Vestingstraat 69/7
8310 Brugge
BTW: BE0794.869.072

In opdracht van: Vertrouwelijk

Foto's en tekeningen: Jeroen Vermeersch, tenzij anders vermeld

© Jeroen Vermeersch, freelance senior archeoloog. aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen. Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag zonder bronvermelding worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door print-outs, kopieën, of op welke andere manier dan ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming.

Inhoud

1	Bureauonderzoek	1
1.1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1.1	Administratieve gegevens	1
1.1.2	Onderzoeksopdracht	4
1.1.3	Juridisch kader	4
1.1.4	Randvoorwaarden	6
1.2	Werkwijze	6
1.3	Beschrijving plangebied	7
	Bestaande toestand	7
	Nieuwe toestand	14
1.4	Assessment	19
1.4.1	Topografie	19
1.4.2	Landschap & hydrografie	19
1.4.3	Geologie	22
1.4.4	Bodem	28
1.4.5	Historische bronnen	30
1.4.6	Cartografische bronnen	41
1.4.7	Archeologisch bronnen	61
1.5	Besluit	66
1.5.1	Beantwoording onderzoeksvragen	66
1.5.2	Archeologische verwachting en mogelijke kennisvermeerdering	67
1.5.3	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	68
1.5.4	Samenvatting	68
2	Lijst met figuren	70
3	Lijst met tabellen	71
4	Plannenlijst	71
5	Bibliografie	73
6	Bijlagen	74

1 Bureauonderzoek

1.1 Beschrijvend gedeelte

1.1.1 Administratieve gegevens

Projectcode Onroerend Erfgoed: 2024K178

Locatie: West-Vlaanderen, Brugge, Boninvest

Coördinaten: W x: 70.638 y: 211.069
O x: 70.764 y: 211.033

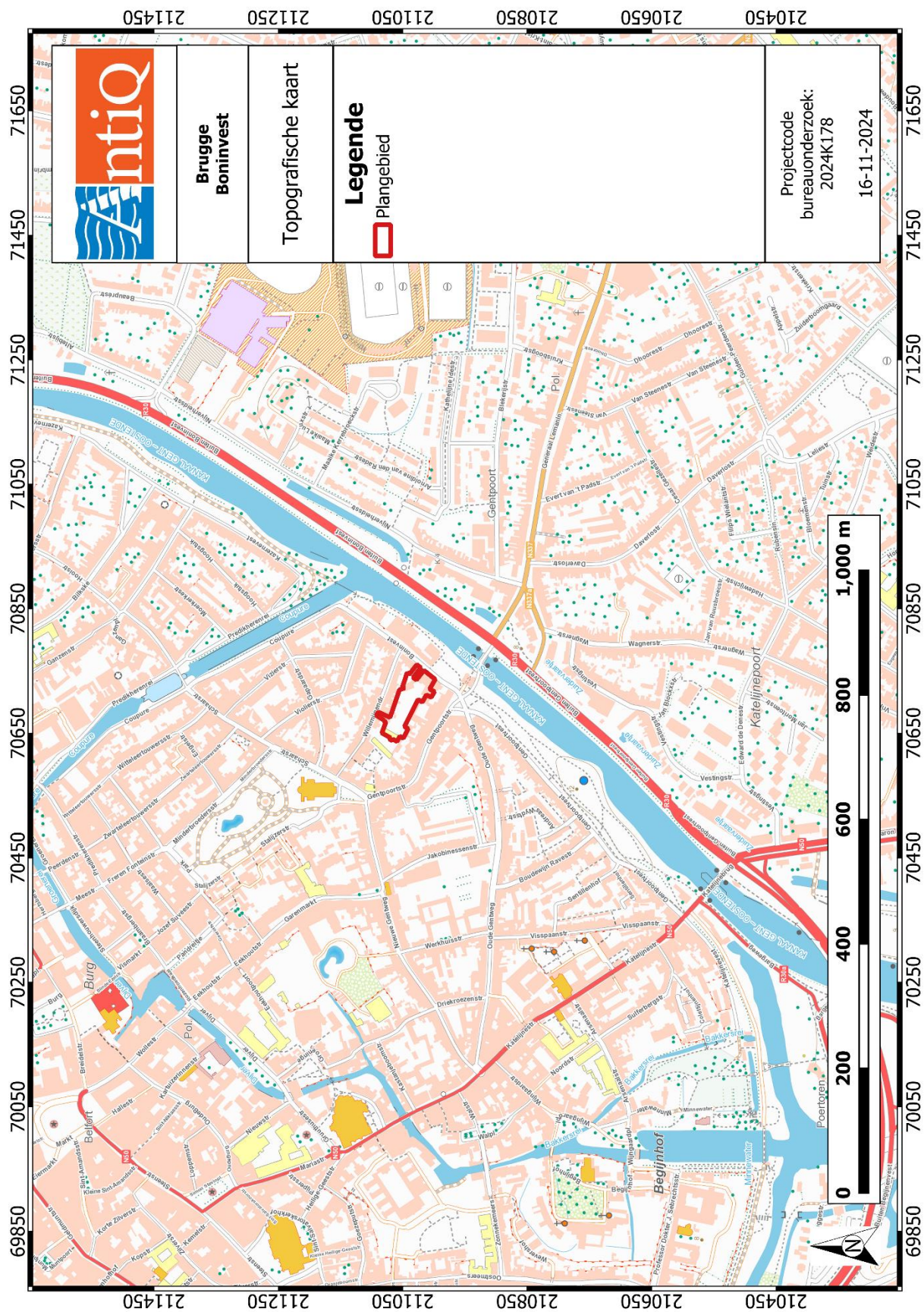
Kadaster: Brugge, afdeling 2, sectie B, percelen 450Y4, 450T4, 450Z4, 450W4, 450F4,

Oppervlakte projectgebied: ca. 4.300 m²,
Oppervlakte bodemingrepen: ca. 3.150 m²
Maximale diepte bodemingrepen: Onbekend

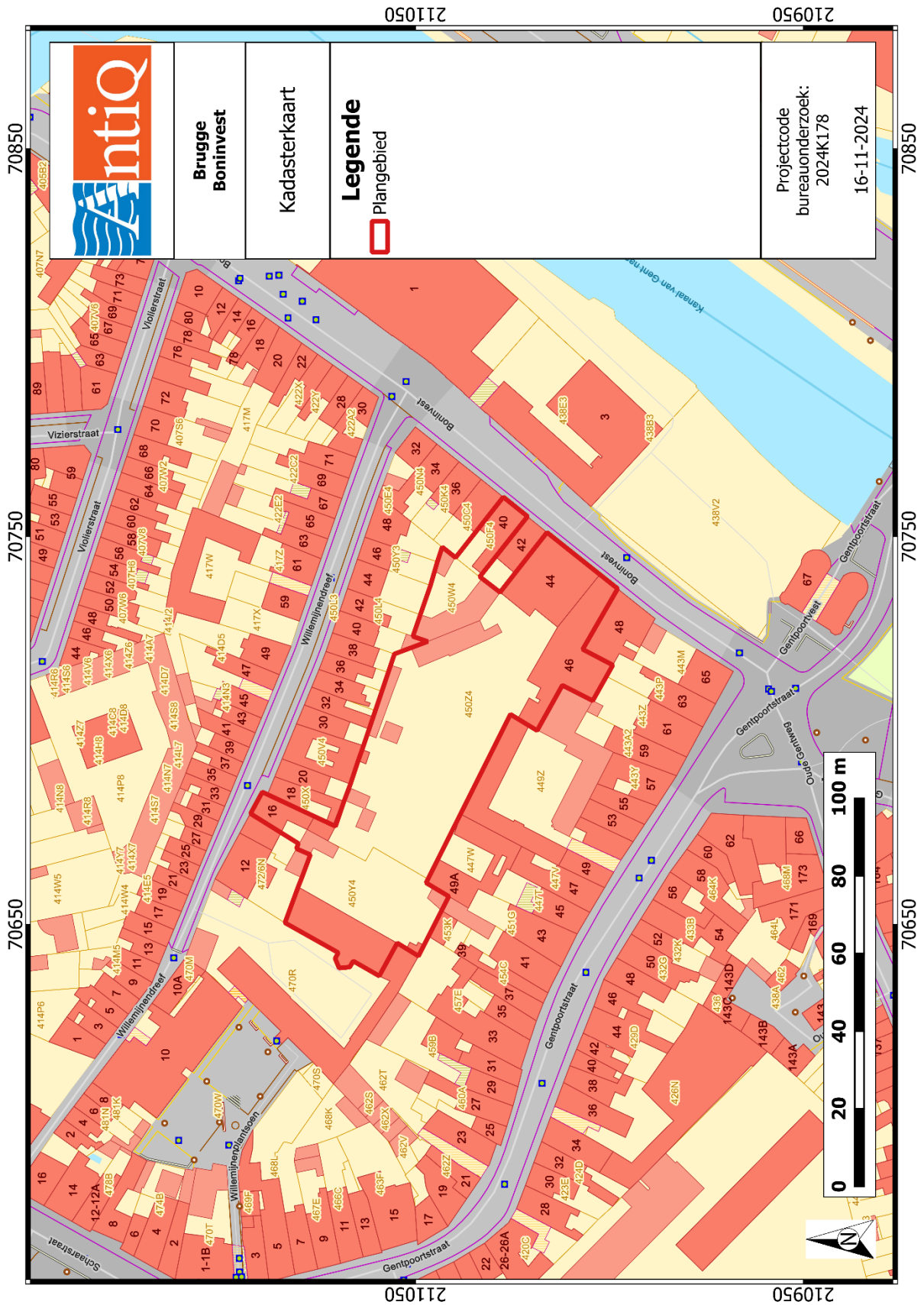
Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden

Periode	Tijd in jaren	
Nieuwste tijd:		19 ^e E - heden
Nieuwe tijd:		16 ^e E - 18 ^e E na Chr.
Middeleeuwen:		5 ^e E - 15 ^e E na Chr.
Late Middeleeuwen	13 ^e E - 15 ^e E na Chr.	
Volle Middeleeuwen	10 ^e E - 12 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen C / Karolingische periode	8 ^e E - 9 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen B / Merovingische periode	6 ^e E - 8 ^e E na Chr.	
Vroege Middeleeuwen A / Frankische periode	5 ^e E na Chr.	
Romeinse tijd:		57 voor Chr. - 402 na Chr.
IJzertijd:		800 - 57 voor Chr.
Late IJzertijd	250 - 57 voor Chr.	
Midden-IJzertijd	475/450 - 250 voor Chr.	
Vroege IJzertijd	800 - 475/450 voor Chr.	
Bronstijd:		2100/2000 - 800 voor Chr.
Neolithicum (Jonge Steentijd):		5300 - 2000 voor Chr.
Finaal-Neolithicum	3000 - 2000 voor Chr.	
Laat-Neolithicum	3500 - 3000 voor Chr.	
Midden-Neolithicum	4500 - 3500 voor Chr.	
Vroeg-Neolithicum	5300 - 4800 voor Chr.	
Mesolithicum (Midden-Steentijd):		ca. 9500 - 4000 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd):		tot 10 000 voor Chr.

Bron: Onderzoeksbalans Vlaanderen

¹ AGIV 2024

Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB), overzicht²

² AGIV 2024

1.1.2 Onderzoeksopdracht

De aanleiding van het bureauonderzoek vormt de geplande nieuwbouw aan de Boninvest te Brugge (provincie West-Vlaanderen).

Dit bureauonderzoek is de eerste stap in het archeologisch vooronderzoek met het oog op het bekomen van een aktename van de archeologienota in het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014.

Hierbij wordt een archeologische verwachting opgesteld voor het plangebied. Deze verwachting wordt tezamen met de geplande bodemingrepen bestudeerd. Op basis hiervan wordt beoordeeld of eventuele archeologische waarden verstoord worden én dat er een potentiële kenniswinst te behalen is bij verdere onderzoeken binnen het plangebied. Het uiteindelijke doel is het formuleren van een advies hoe deze mogelijke archeologische waarden beschermt of onderzocht dienen te worden, of wordt het plangebied vrijgegeven. Dit advies is bindend van zodra er een aktename is van de archeologienota door de onroerenderfgoedgemeente Brugge.

Om een gedegen advies op te stellen dienen minimaal volgende onderzoeksvragen beantwoord te worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?
- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

1.1.3 Juridisch kader

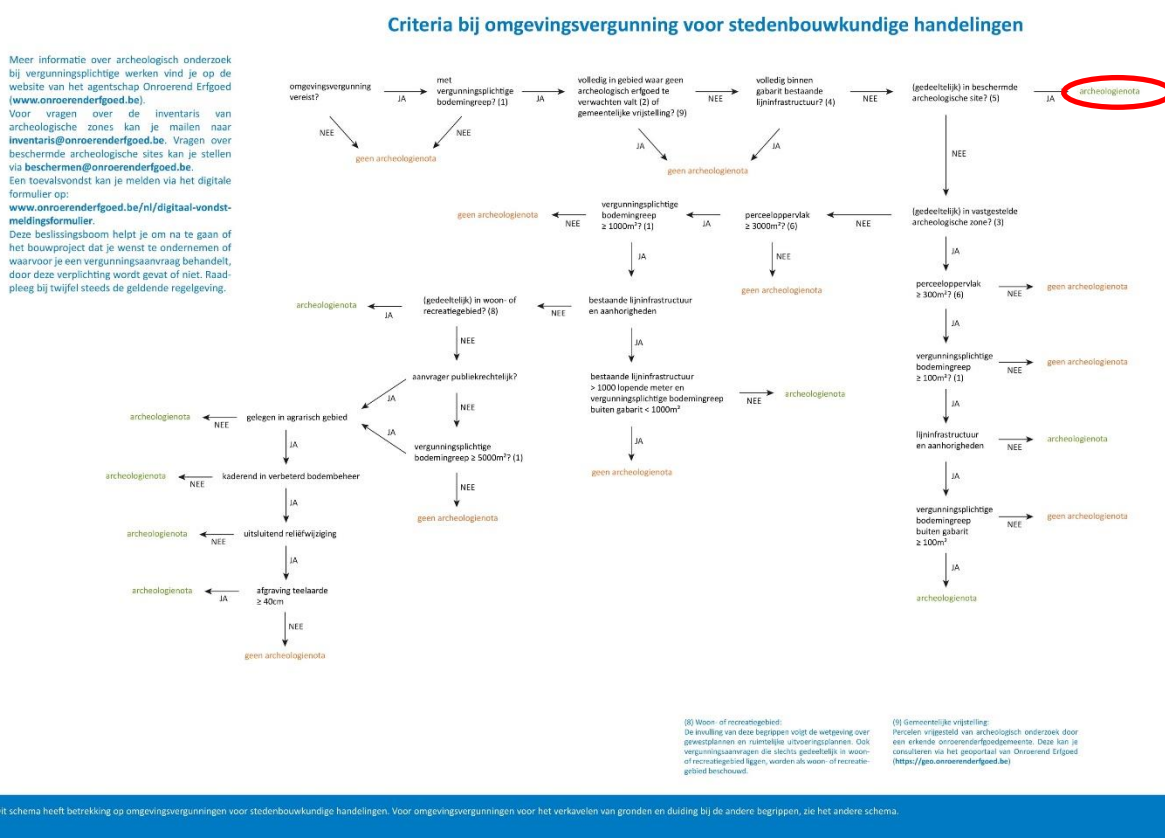
In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. In het licht van de bestaande wetgeving heeft de opdrachtgever beslist eventuele belangrijke archeologische waarden te onderzoeken voorafgaande aan de werken. Dit kan door behoud in situ, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of ex-situ, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Onderdeel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om in situ behoud te bewerkstelligen en, indien dit niet kan, er aanbevelingen worden geformuleerd voor vervolgonderzoek. Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen vernietigd worden, is een archeologisch onderzoek nodig. Er wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende

gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het projectgebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het projectgebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het projectgebied, zal de bodem onderzocht worden op gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren.

Er dient akte genomen te worden van deze archeologienota door de erkende onroerenderfgoedgemeente Brugge en nadien bij de aanvraag gevoegd te worden. Van zodra akte genomen is van de archeologienota, is deze bindend.

Binnen het plangebied wordt een nieuwbouw gepland aan de Boninvest in Brugge. Hierbij bedraagt de totale oppervlakte van het plangebied 4.320m² en bedraagt de bodemingreep eveneens 4.320m². Het plangebied is gelegen in een beschermde archeologische zone (Historische stadskern van Brugge).³

De totale oppervlakte van het plangebied bedraagt 300m² of meer én de ingreep in de bodem is minstens 100m². Hierdoor dient, volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, een archeologienota te worden toegevoegd aan de omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen.

Figuur 3: Beslissingsboom in functie van huidige project.⁴

³ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11880>

⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2024

1.1.4 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

1.2 Werkwijze

Hierbij wordt een archeologische verwachting opgesteld voor het plangebied. Deze verwachting wordt tezamen met de geplande bodemingrepen bestudeerd. Op basis hiervan wordt beoordeeld of eventuele archeologische waarden verstoord worden én dat er een potentiële kenniswinst te behalen is bij verdere onderzoeken binnen het plangebied. Daaruit volgt een advies over hoe deze mogelijke archeologische waarden beschermd of onderzocht dienen te worden, of wordt het plangebied vrijgegeven.

Informatie over de bestaande toestand en de geplande werken werd aangeleverd door de initiatiefnemer om een zicht te krijgen van de geplande werken en hun impact.

Over de aardkundige waarden worden volgende bronnen onderzocht om mee te nemen in de finale afweging.

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

Historische en archeologische analyse van het plangebied wordt daarna uitgevoerd. Onderstaande bronnen geven een beeld van de evolutie van het landgebruik in en in de omgeving van het plangebied.

- Kaart van de Centrale Archeologische Inventaris
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Historische topografische kaarten
- Eventueel nog aanvullende historische kaarten voor zover die relevant zijn in dit assessment

Het kaartmateriaal werd opgesteld met QGIS, dit is een vrij en open source geografisch informatiesysteem.

Binnen dit onderzoek werd waar nodig contact gezocht met lokale experts (archeologische diensten, heemkundige verenigingen etc.). Deze worden vermeld waar hun expertise in dit advies werd gebruikt. De auteur is hen daarvoor dankbaar.

1.3 Beschrijving plangebied

Bestaande toestand

Het plangebied (4.300m²) is gelegen aan de Boninvest te Brugge en omvat het grootste deel van het blok dat gelegen is tussen de Boninvest, de Willemijnendreef, de Gentpoortstraat en het Willemijnenplantsoen. Woningen aan de Boninvest 46, 44, 40 en hun achterliggende delen horen tot het plangebied zo ook de woning aan de Willemijnendreef 16. Binnen het plangebied zijn geen monumenten of erfgoedobjecten gelegen. Het ligt wel in de 'historische stadskern van Brugge' dat als archeologische zone is aangeduid. Tussen de gebouwen in is er een tuinzone dat deels verhard is. De diepte van de bebouwing, fundering, leidingen en andere structuren is niet altijd gekend. De bestaande aansluitingen van de nutsleidingen zullen in de nieuwbouw worden hergebruikt.

De bebouwing bestaat uit vijf gebouwen:

Gebouw 1 (100m², geen kelder)

Dit gebouw is ingesloten door andere gebouwen in het noordoosten van het plangebied. Het ligt achter gebouwen 3 en 4. Ook is het gelegen achter de gebouwen aan de Willemijnendreef 40-44 (die niet tot het plangebied horen). Het gebouw heeft een oppervlakte van 100m² en is niet onderkelderd. Deze zal worden afgebroken. De diepte van de funderingen is niet bekend. Ook de ligging en diepte van putten en leidingen is onbekend.

Gebouw 2 (110m², geen kelder)

Dit gebouw is gelegen aan de Willemijnendreef 16. Het gebouw aan de straatzijde heeft geen kelderverdieping. De diepte van de funderingen is onbekend, zo ook de ligging van putten en leidingen. De oppervlakte van het gebouw is c. 110m². De voorgevel en gemene muren blijven behouden. De rest van de woning wordt afgebroken, maar de achtergevel komt terug op dezelfde positie als de bestaande.

Gebouw 3 (110m², geen kelder)

Dit gebouw is gelegen aan de Boninvest 40. Het gebouw heeft een oppervlakte van 110m² en bestaat enkel uit een bovenbouw, dus zonder kelder. De wijze waarop het gebouw gefundeerd is, is niet duidelijk. Ook de diepte daarvan is niet bekend. Dit geldt ook voor putten en leidingen. Het gebouw blijft wel bewaard in de nieuwe situatie.

Gebouw 4 (715m², kelder 195m²)

Dit gebouw is gelegen aan de Boninvest 44. Deze bestaat uit een gebouw aan de straatzijde en één aan de zuidoostelijke rand van het plangebied, deels achterliggend achter het gebouw aan de

straatzijde. Het gebouw aan straatzijde heeft een kelderverdieping dat onder het ganse hoofdgebouw gelegen is en een oppervlakte heeft van 195m². De diepte van het loopniveau in de kelder zit op ongeveer 160cm onder het straatniveau. Het gebouw en ook de kelder blijven in de nieuwe toestand bewaard. Bij het gebouw aan de achterzijde wordt een deel (50m²) afgebroken voor nieuwbouw (zie verder).

Gebouw 5 (290m², geen kelder)

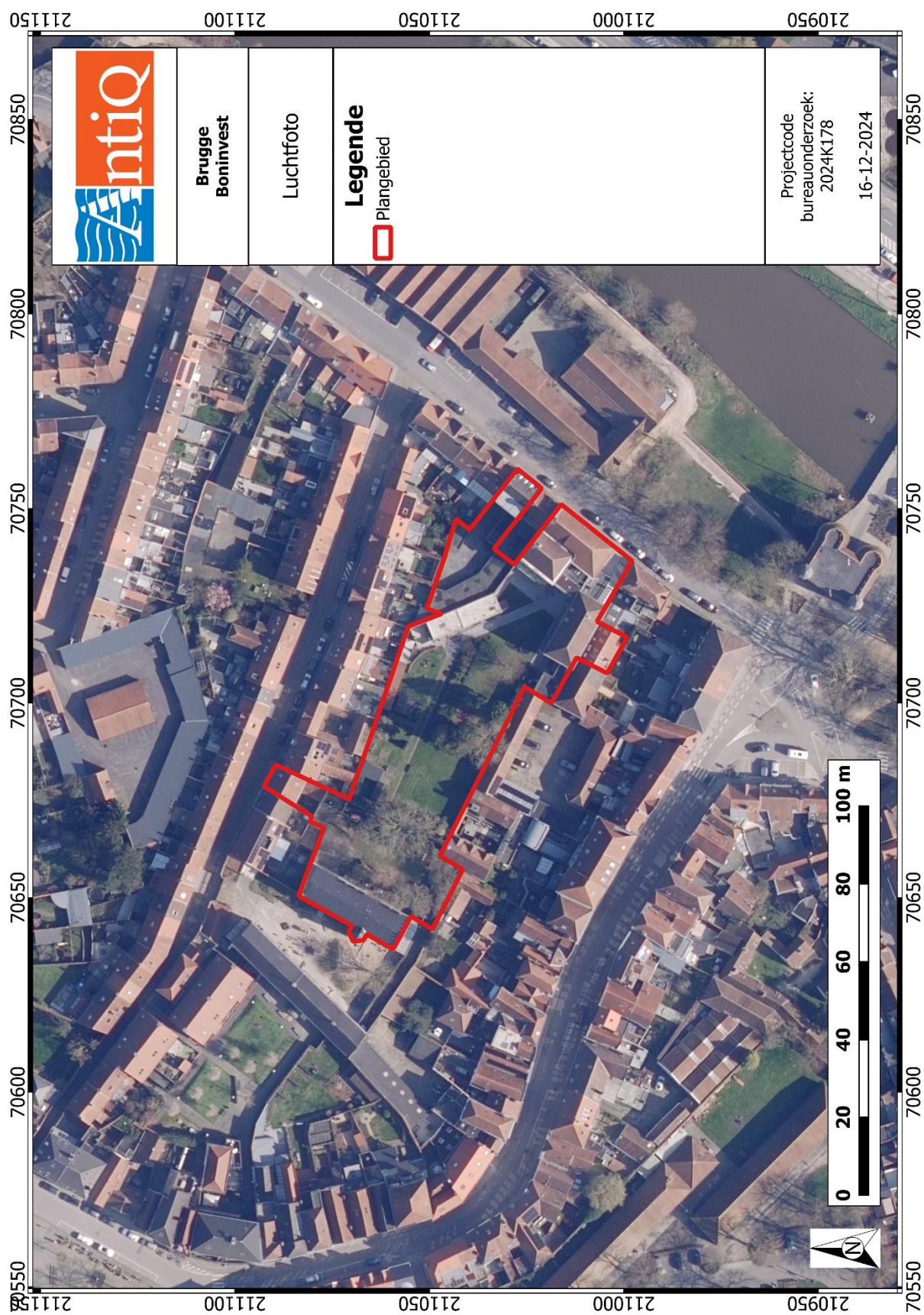
Dit bebouw is helemaal achterin het plangebied gelegen. Het omvat c. 290m² maar het gebouw is niet onderkelderd. Dit gebouw blijft ook bewaard in de nieuwe toestand.

Overige gebouwen (c 120m², geen kelders)

In het noorden van het plangebied, in de open ruimte staan nog een 4-tal bijgebouwen. Deze hebben een gezamenlijke oppervlakte van 120m². Deze gebouwen zijn niet onderkelderd. In de nieuwe toestand worden die afgebroken.

Open ruimte (c. 2600m²)

De open ruimte is gelegen tussen de gebouwen en is in gebruik als tuinzone. Er zijn paden aanwezig, zo ook de eerder vermelde bijgebouwen. De verstoringsdiepte van deze zone is niet bekend. Het is ook niet bekend waar putten en leidingen gelegen zijn. Deze open ruimte wordt deels bebouwd met nieuwbouw (tuinpaviljoen) en zal ook worden heraangelegd (zie verder).

Figuur 4: Plangebied op de luchtfoto.⁵

⁵ AGIV 2024

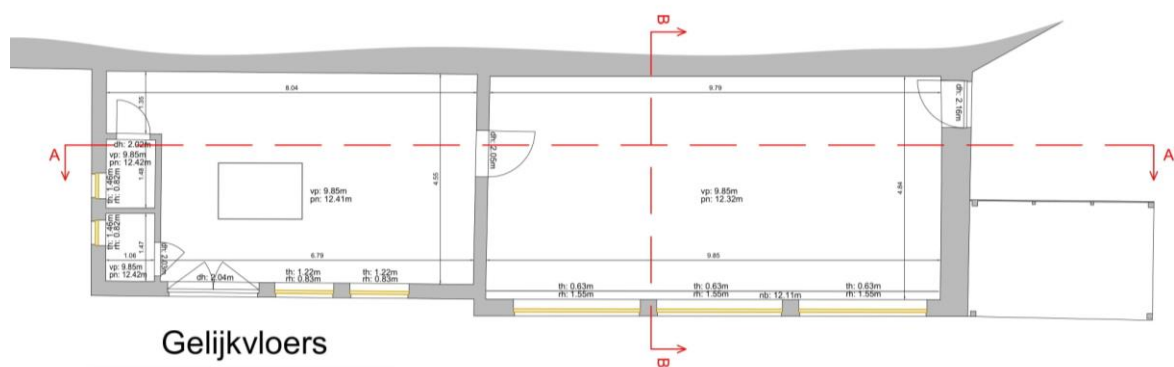
Figuur 5: Zicht op het plangebied aan de Boninvest vanuit het zuiden.⁶

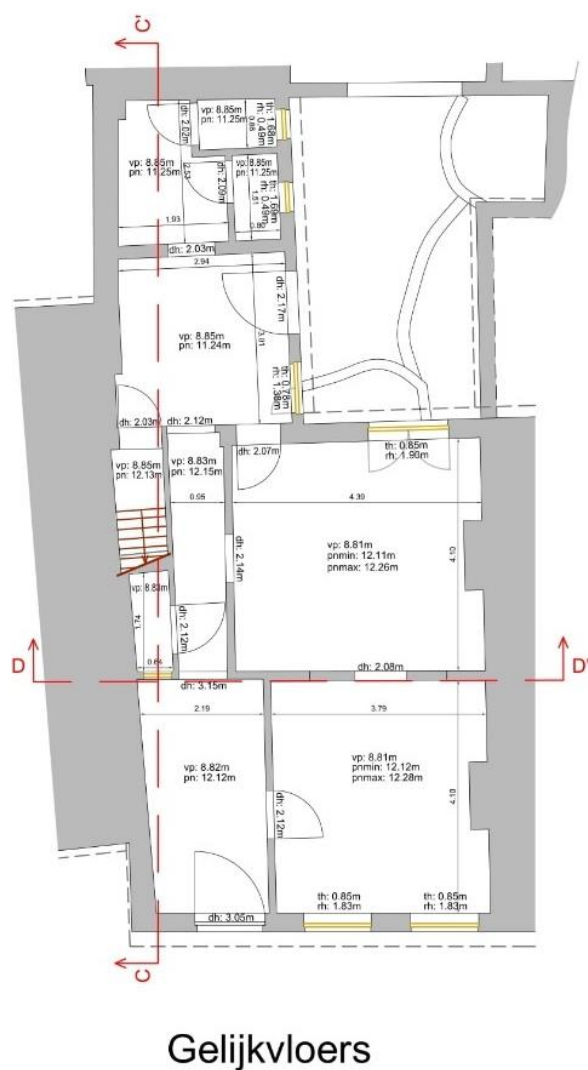
Figuur 6: Zicht op het plangebied aan de Boninvest als 3D luchtfoto.⁷

⁶ Google Streetview, 2024

⁷ Google Streetview, 2024

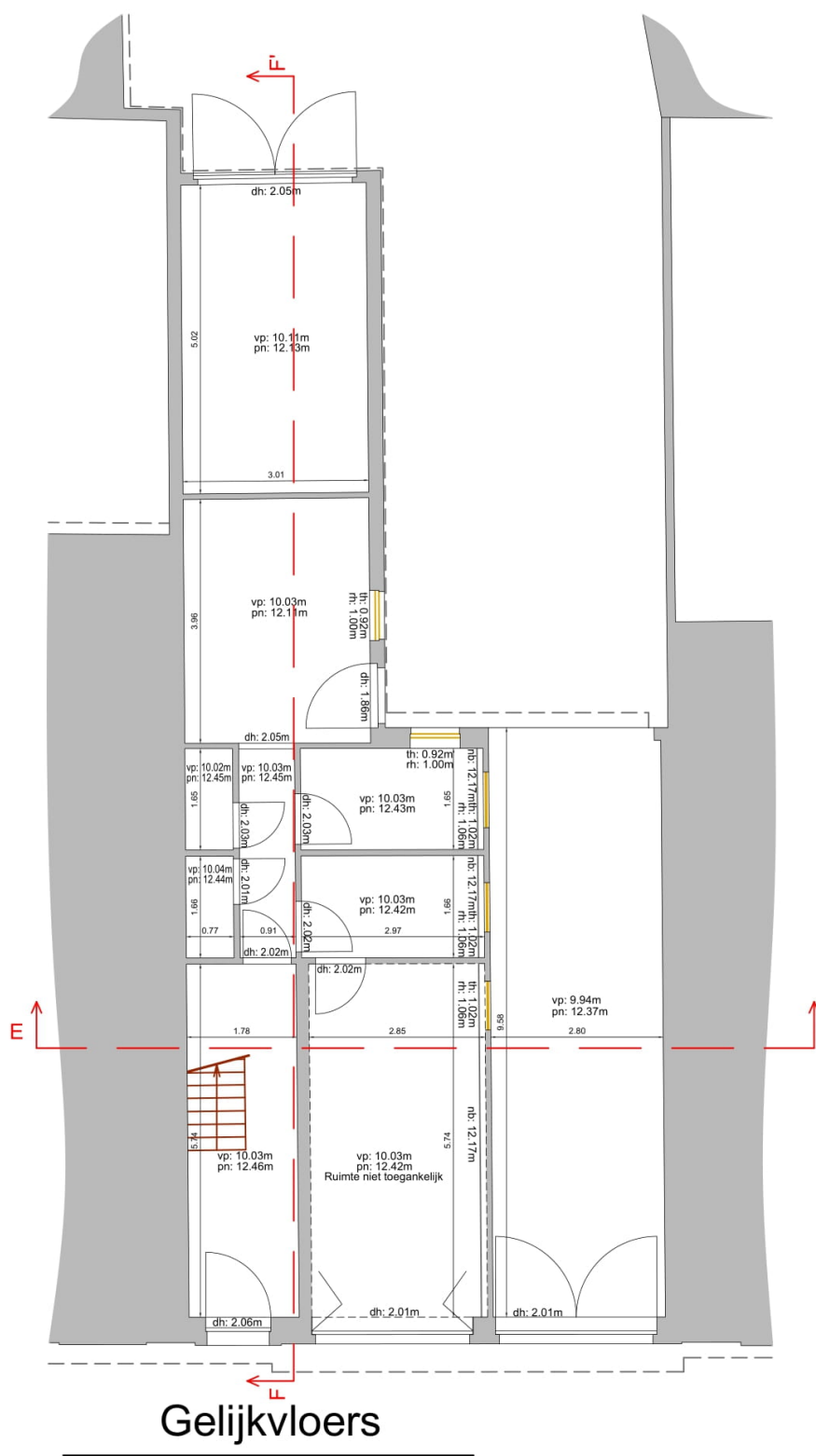
Figuur 7: Grondplan van gebouw 1, gelijkvloers.⁸

Figuur 8: Grondplan van gebouw 2, gelijkvloers.⁹

⁸ Plannen aangeleverd door de opdrachtgever.

⁹ Plannen aangeleverd door de opdrachtgever.

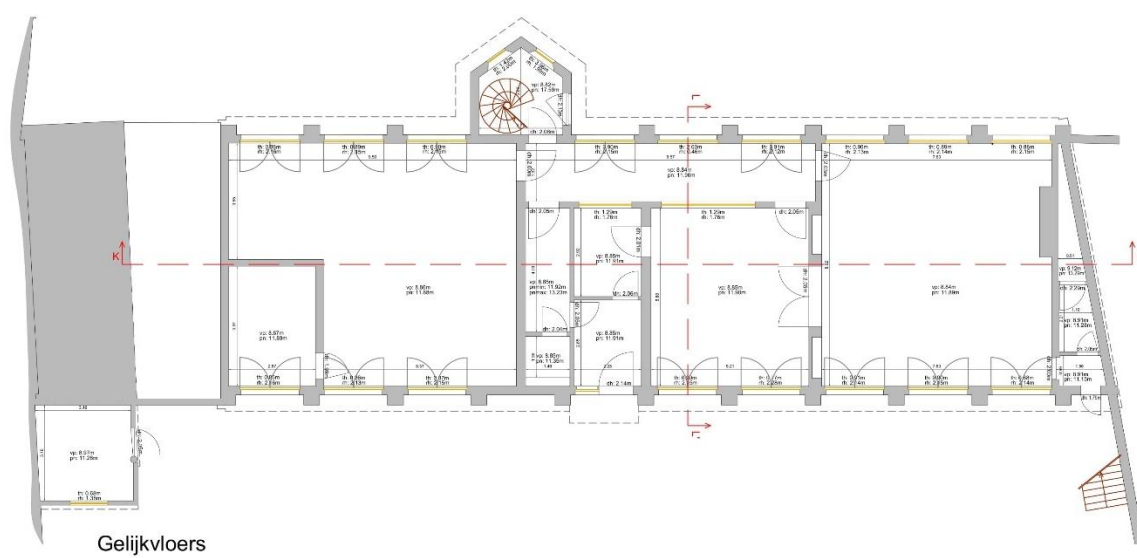

Figuur 9: Grondplan van gebouw 3, gelijkvloers.¹⁰

¹⁰ Plannen aangeleverd door de opdrachtgever.

Figuur 10: Grondplan van gebouw 4, gelijkvloers en kelder.¹¹

Figuur 11: Grondplan van gebouw 5, gelijkvloers.¹²

¹¹ Plannen aangeleverd door de opdrachtgever.

¹² Plannen aangeleverd door de opdrachtgever.

Nieuwe toestand

Het plangebied (4.300m²) zal worden herontwikkeld. De huidige gebouwen blijven, met uitzondering van gebouw 1, staan. Wel zal er een uitbreiding van de bebouwing aan de noordelijke zijde plaatsvinden en wordt ook het centrale terrein heraangelegd.

Afbraak:

Gebouw 1 zal worden afgebroken (c. 100m²).

De bijgebouwen langs de noordelijke rand van het plangebied worden afgebroken. Het gaat hierbij om een totaal van c. 120m². De voorgevel en gemene muren van de woning aan de Willemijnendreef blijven behouden. De rest van de woning (c. 110m²) wordt afgebroken, maar de achtergevel komt terug op dezelfde positie als de bestaande.

Uitbreiding/nieuwbouw

De uitbreiding van de gebouwen omvatten volgende zaken:

Bouw van een distributiecabine ter hoogte van Gebouw 2.

Nieuwbouw langs de noordelijke grens van het plangebied in de tuinzone (zgn tuinpaviljoen). Deze omvat een oppervlakte van c. 1.200m². De wijze van funderen is niet bekend. Er worden in elk geval geen kelders aangelegd.

In het zuidwesten wordt nog een polyvalente ruimte gebouwd met een oppervlakte van c. 100m².

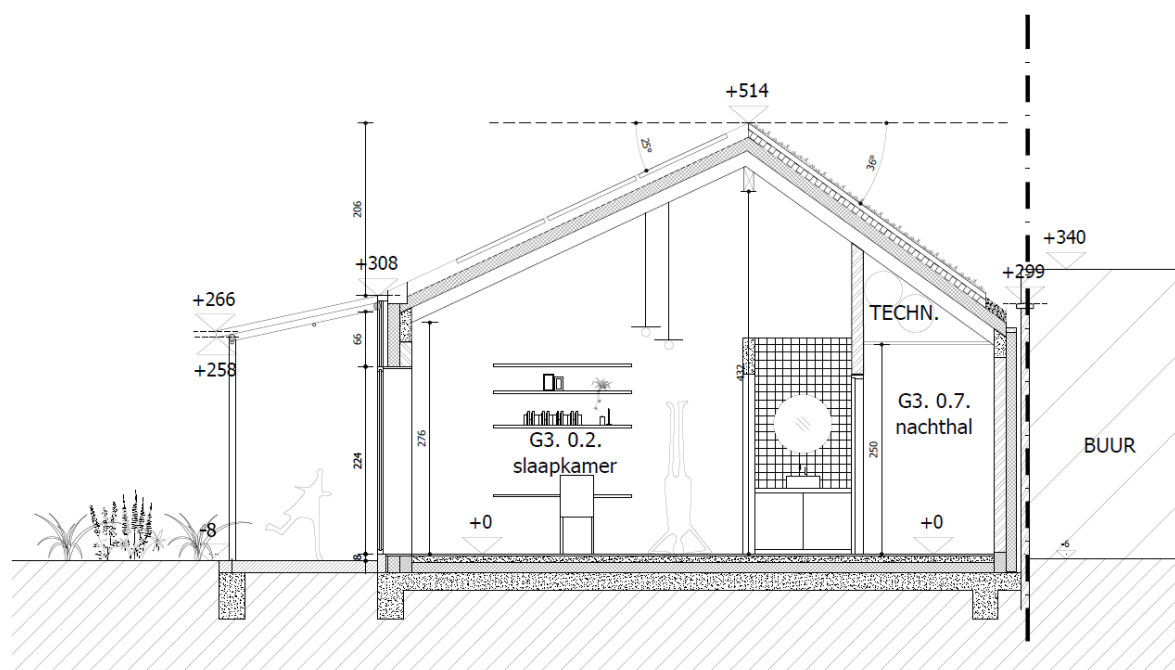
Binnenterrein

Het terrein/tuin wordt heraangelegd met nieuwe paden en groen. De impact van de werken op de bodem is niet bekend. Van de bestaande nutsleidingen (Boninvest 44 - Boninvest 40 – Willemijnendreef 16) worden de aansluitingen behouden. Voor de putten en rioleringen kan verwezen worden naar onderstaand plan. De precieze diepte daarvan is nog niet bekend. Er wordt geen BEO veld aangelegd.

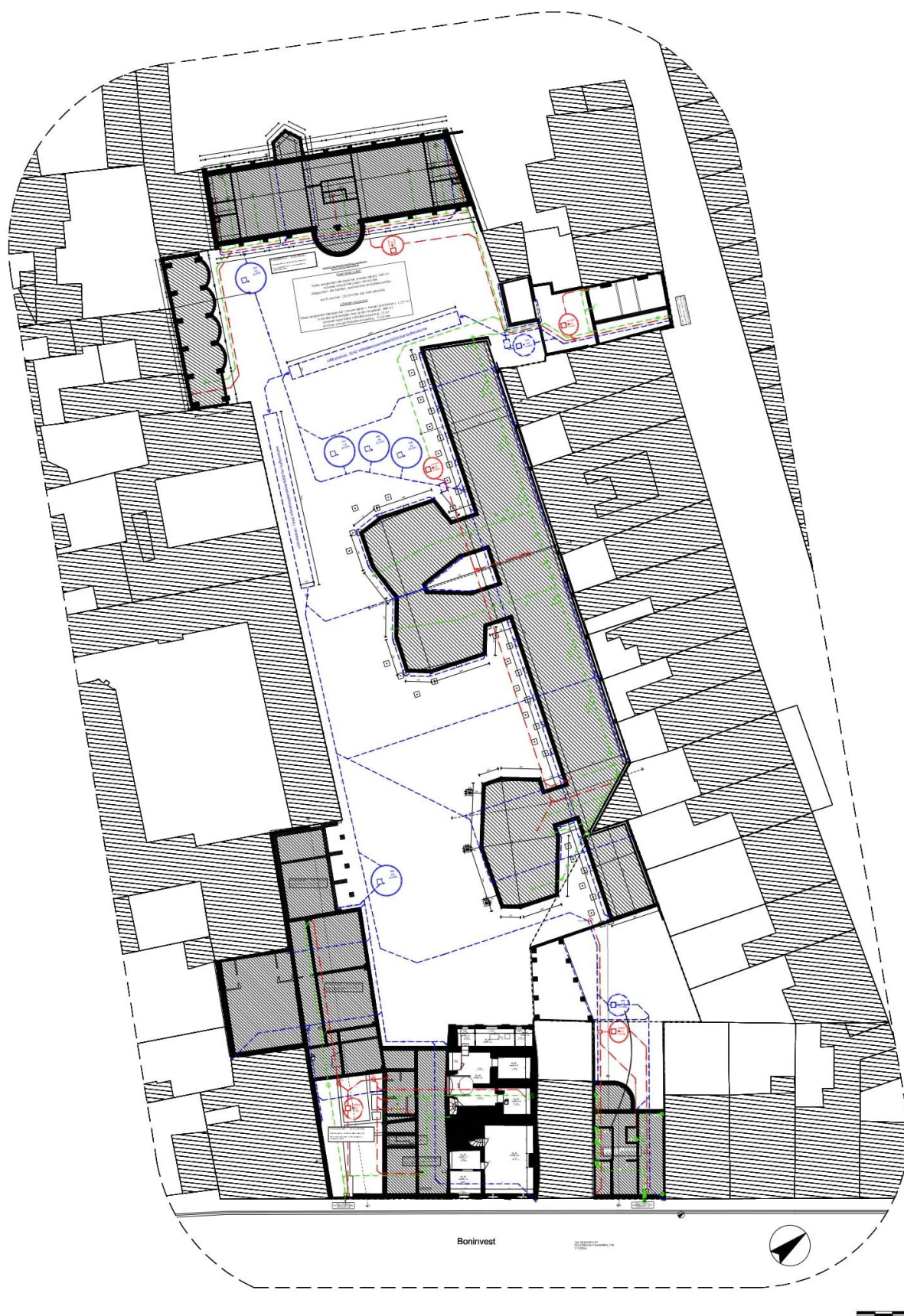
Figuur 12: Plan van de nieuwe toestand.¹³

¹³ Plan aangeleverd door de opdrachtgever

Figuur 13: Snede van de nieuwbouw/tuinpaviljoen met links de binnenzone.¹⁴

¹⁴ Op basis van de plannen aangeleverd door de opdrachtgever

Figuur 14: Rioleringsplan.¹⁵

¹⁵ Plannen aangeleverd door de opdrachtgever.

¹⁶ Op basis van de plannen aangeleverd door de opdrachtgever

1.4 Assessment

1.4.1 Topografie

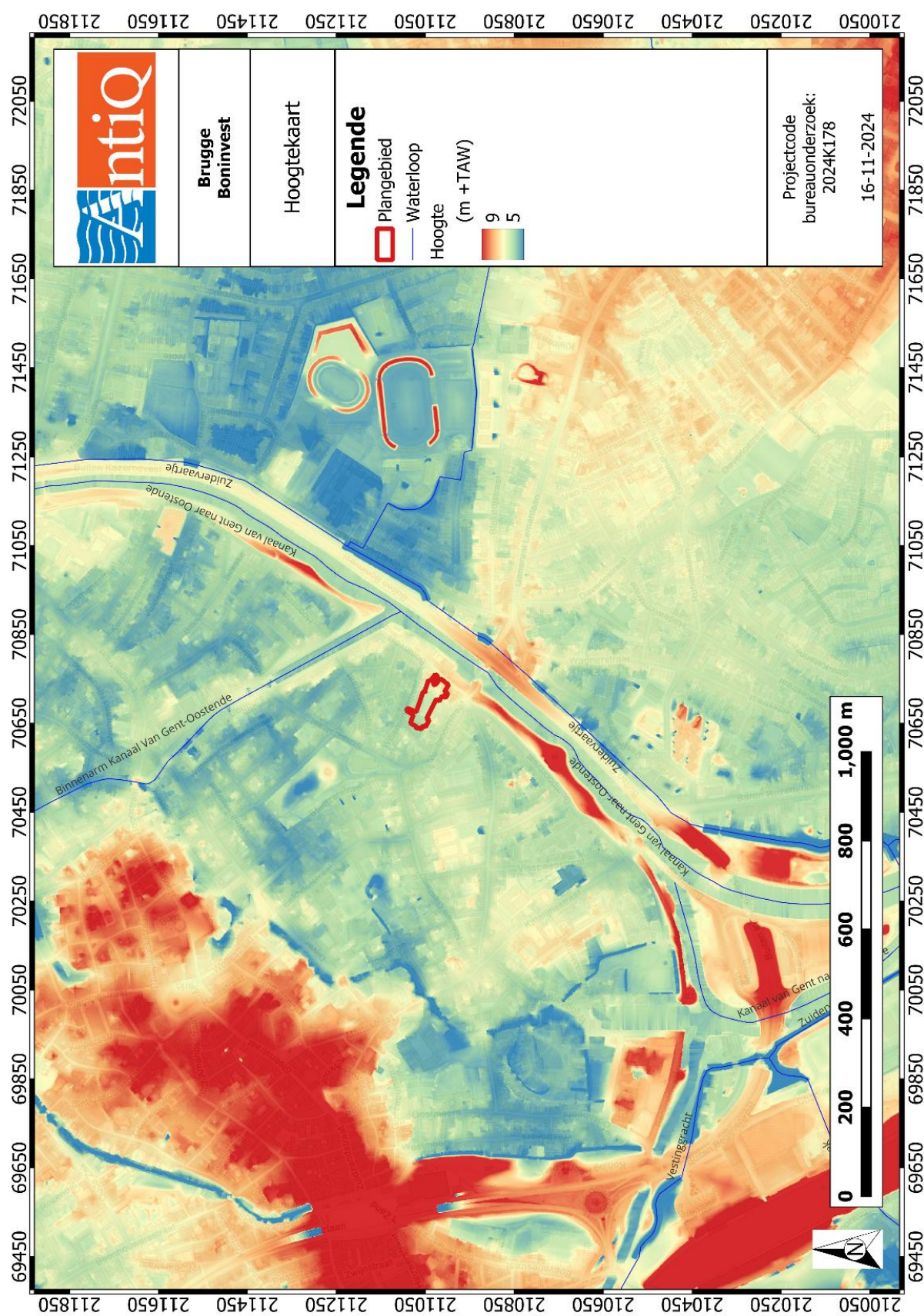
De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op figuur 1 en figuur 2. Het plangebied ligt in het stadscentrum nabij de Gentpoort. Het plangebied is evenals de binnenstad bebouwd en het plangebied is dan ook omgeven door straten en bebouwing. De stadspoort en de vaart liggen samen met een deel van de vesten nagenoeg naast het plangebied.

1.4.2 Landschap & hydrografie

Het gebied waarin Brugge is gegroeid, ligt op de grens van een zandleemgebied en de zeepolders, op circa 15 kilometer van de Noordzee. Het grootste deel van de stad kan tot de Zandstreek gerekend worden. De stad ontwikkelde dan ook op drie zandruggen en de huidige binnenstad wordt omgeven door de tweede stadsomwalling.

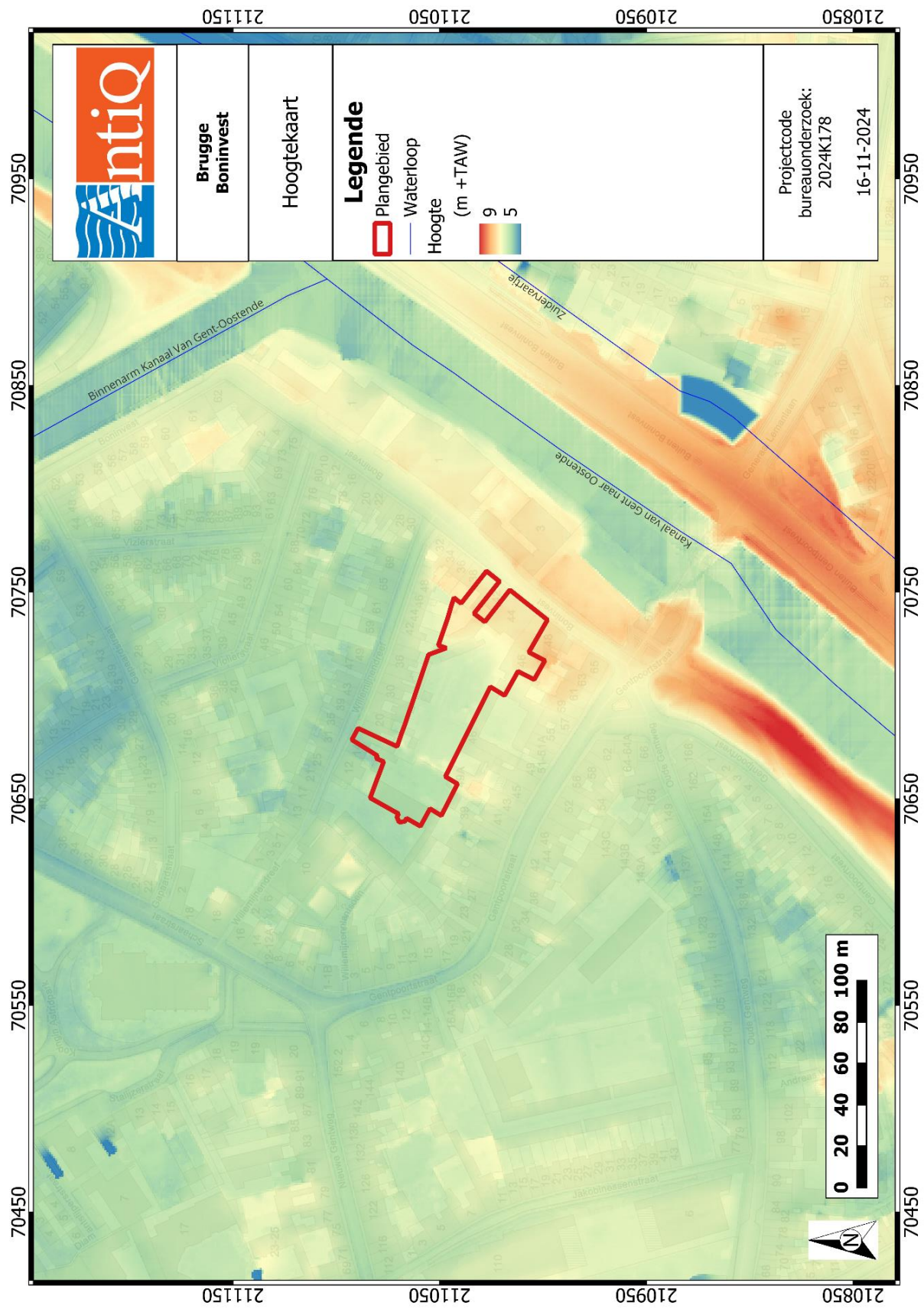
Belangrijk voor de ontwikkeling is het hydrografische kader. Brugge is gelegen aan de Reie, de rivier die als hoofdader de stad doorkruiste van zuid naar noord. In de Reie vloeiden nog de secundaire waterloopjes Boterbeek, Vuldersreitje en misschien ook de Lane. Van dit geheel is door de eeuwen heen handig gebruik gemaakt voor de water- aan- en afvoer en de opeenvolgende omgrachtingen. De grachten in de binnenstad worden de "reien" genoemd, waarbij het echter nog niet duidelijk is of deze "reien" in oorsprong het werk zijn van de mens of van de natuur.¹⁷

¹⁷ <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/themas/17302>

Figuur 16: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)¹⁸

¹⁸ AGIV 2024

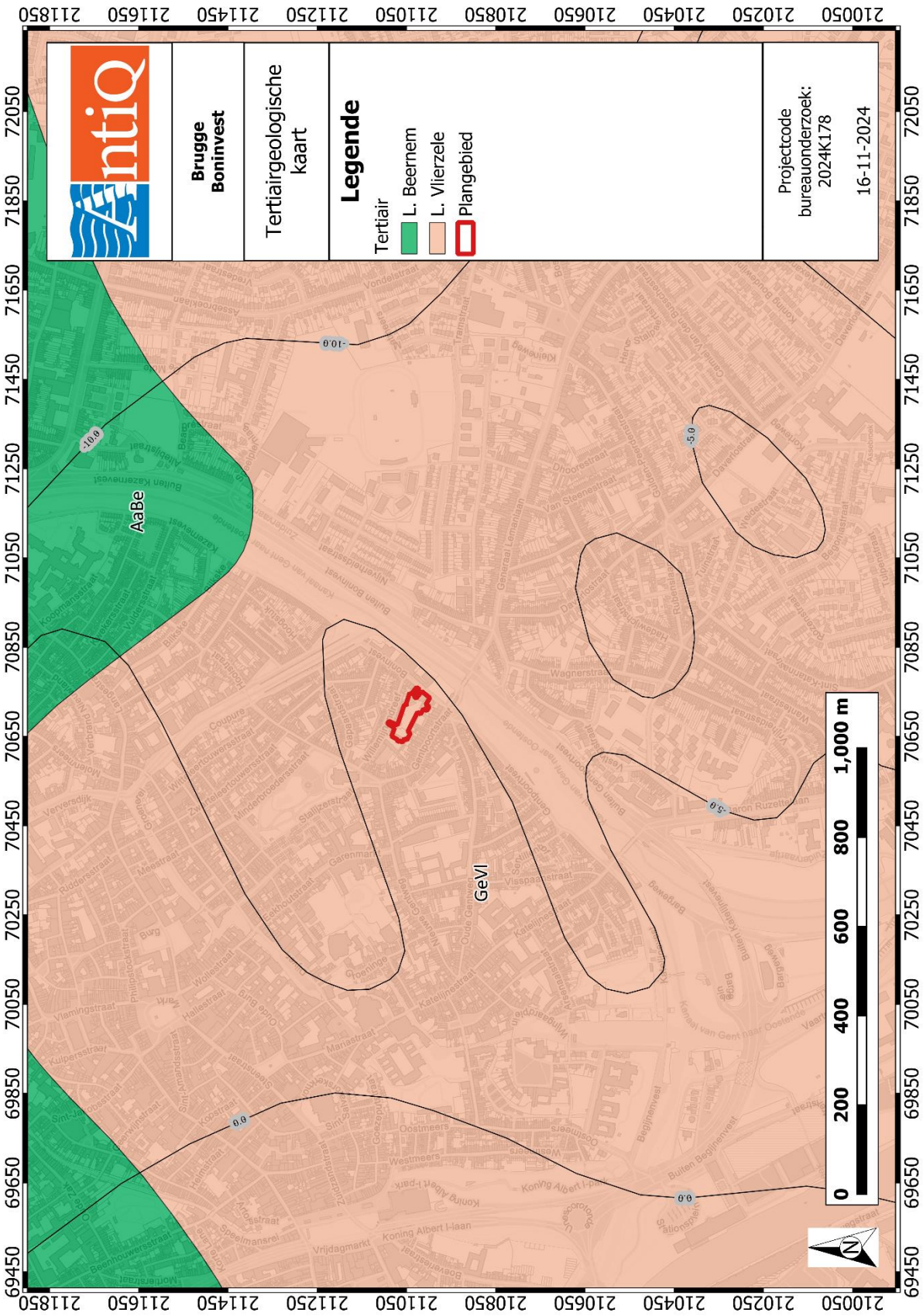

¹⁹ AGIV 2024

1.4.3 Geologie

Tertiair

Tertiair geologisch behoort de omgeving van het projectgebied tot de Formatie van Gentbrugge (Ge). Op basis van de Databank Ondergrond Vlaanderen wordt binnen het plangebied het tertiair substraat gevormd door het lid van Vlierzele (GeVl). Het betreft groen tot grijsgroen fijn zand, soms kleihoudend, met plaatselijk dunne zandsteenbankjes. Deze zanden werden afgezet in een epicontinentale zee. Op basis van de hoogtelijnen bevindt de top van dit pakket op 5m -TAW en is daarom minder relevant voor dit assessment.

Figuur 18: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart²⁰

²⁰ DOV VLAANDEREN 2023

Quartair

Op de quartair geologische kaart 1/200.000 wordt het plangebied in het lichtblauw weergegeven en behoort het integraal tot het type 13: Er zijn mogelijk eolische afzettingen uit het Weichseliaan vastgesteld. Deze liggen op oudere, onderliggende getijden- en fluviatiele afzettingen.

Op de meer gedetailleerde kaart (1/50.000) is het terrein gekarteerd als volgt:

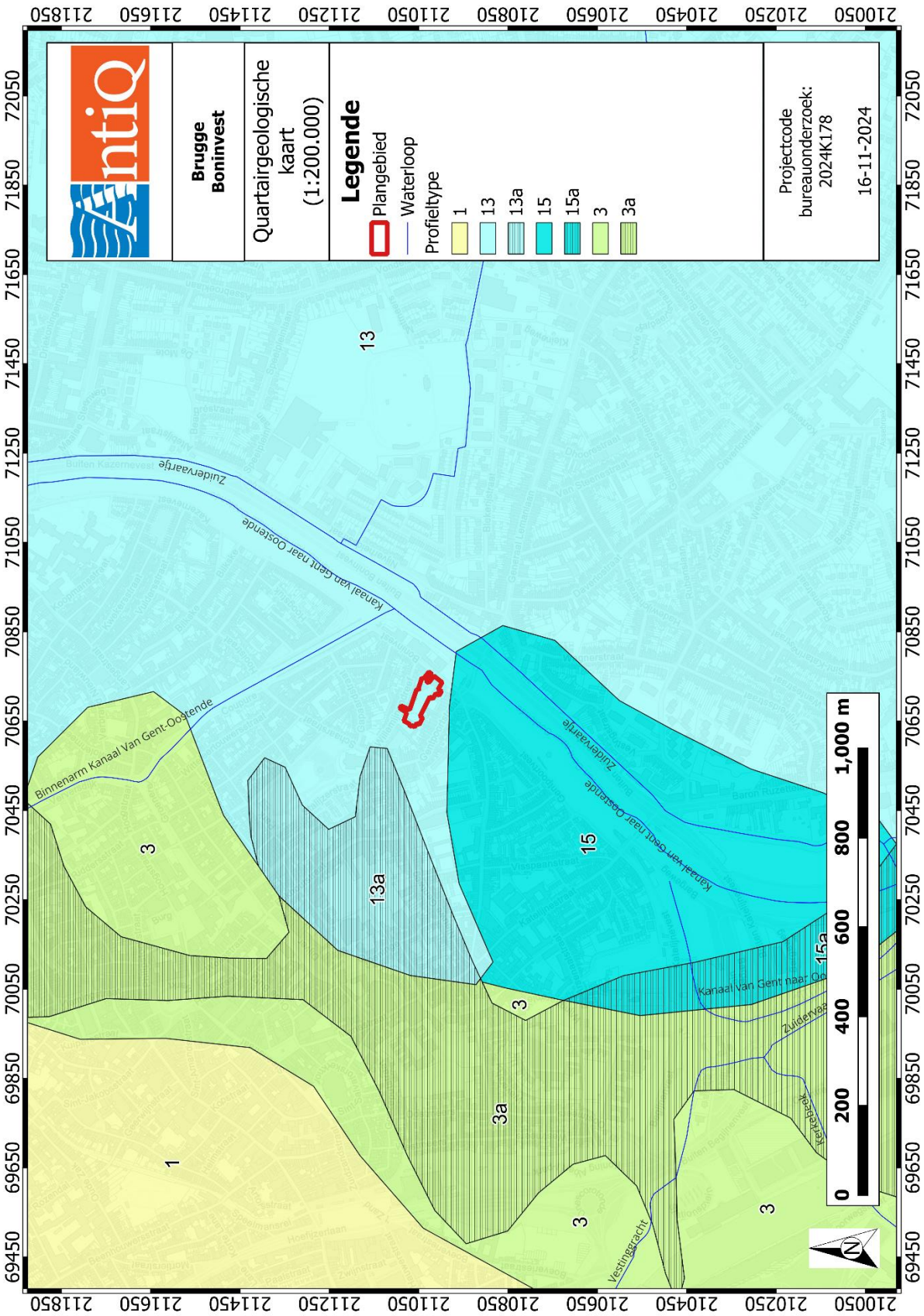
DFeX:

Het gaat hier om grove eolische afzettingen uit het weichseliaan en tardiglaciaal die zijn afgezet bovenop fluvio-periglaciale sedimenten uit het weichseliaan. Deze dekken fijne mariene afzettingen uit het emiaan af en onderin bevinden er zich fluviatiele sedimenten uit het pre-eemiaan.

Dfe:

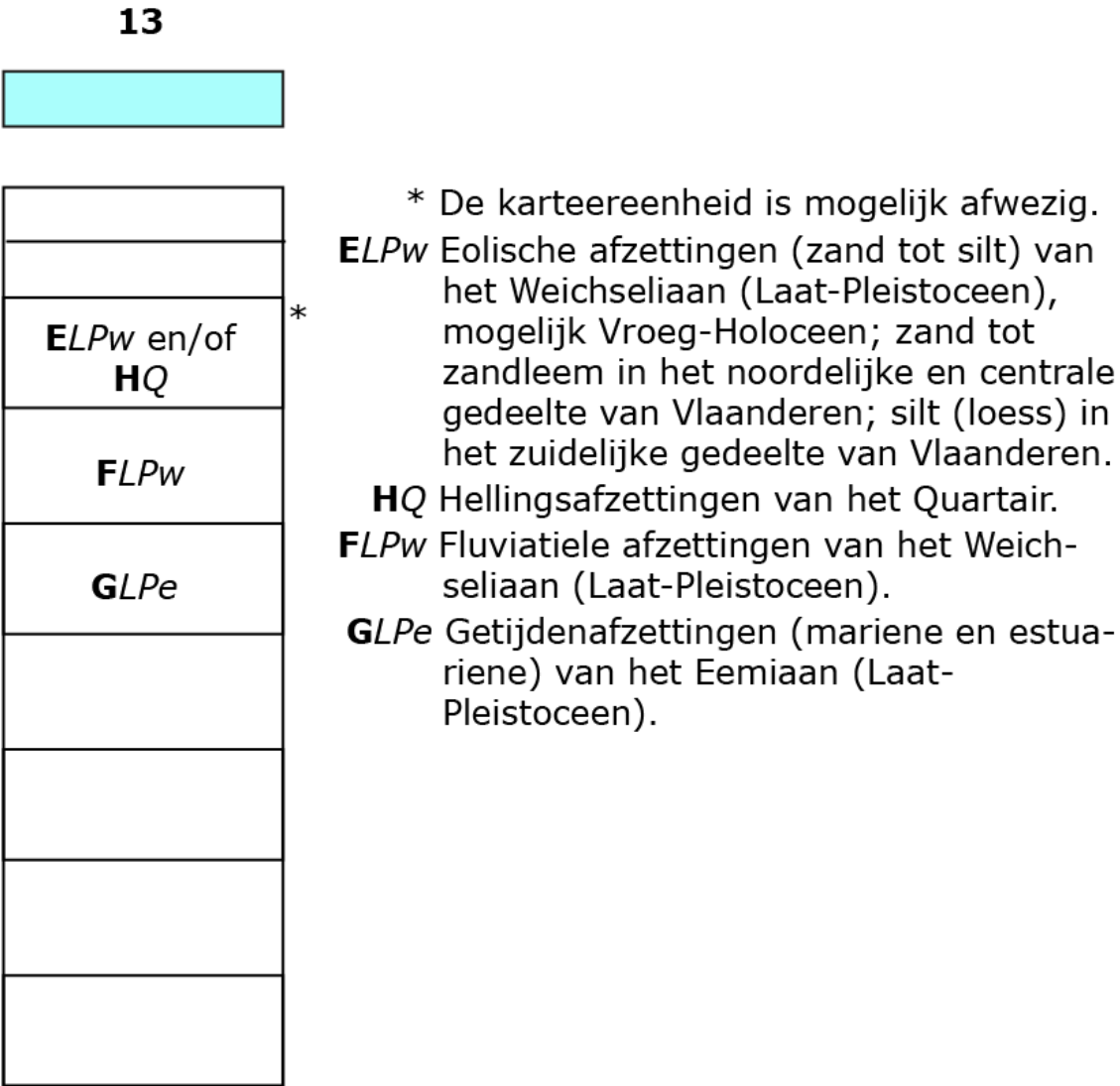
Deze zone heeft grove eolische sedimenten in de ondiepe ondergrond die dateren uit het weichseliaan en tardiglaciaal. Deze dekken onderliggende fijne mariene sedimenten af uit het eemiaan.

De beide kaarten vullen elkaar aan. Er kan gesteld worden dat de jongste sedimenten bestaan uit zandige afzettingen die op het einde van de laatste ijstijd door de wind in deze omgeving zijn afgezet. Het is in deze ondergrond dat de bodem zich ontwikkeld heeft al zal die sterk verstoord zijn door de historische bebouwing (zie verder).

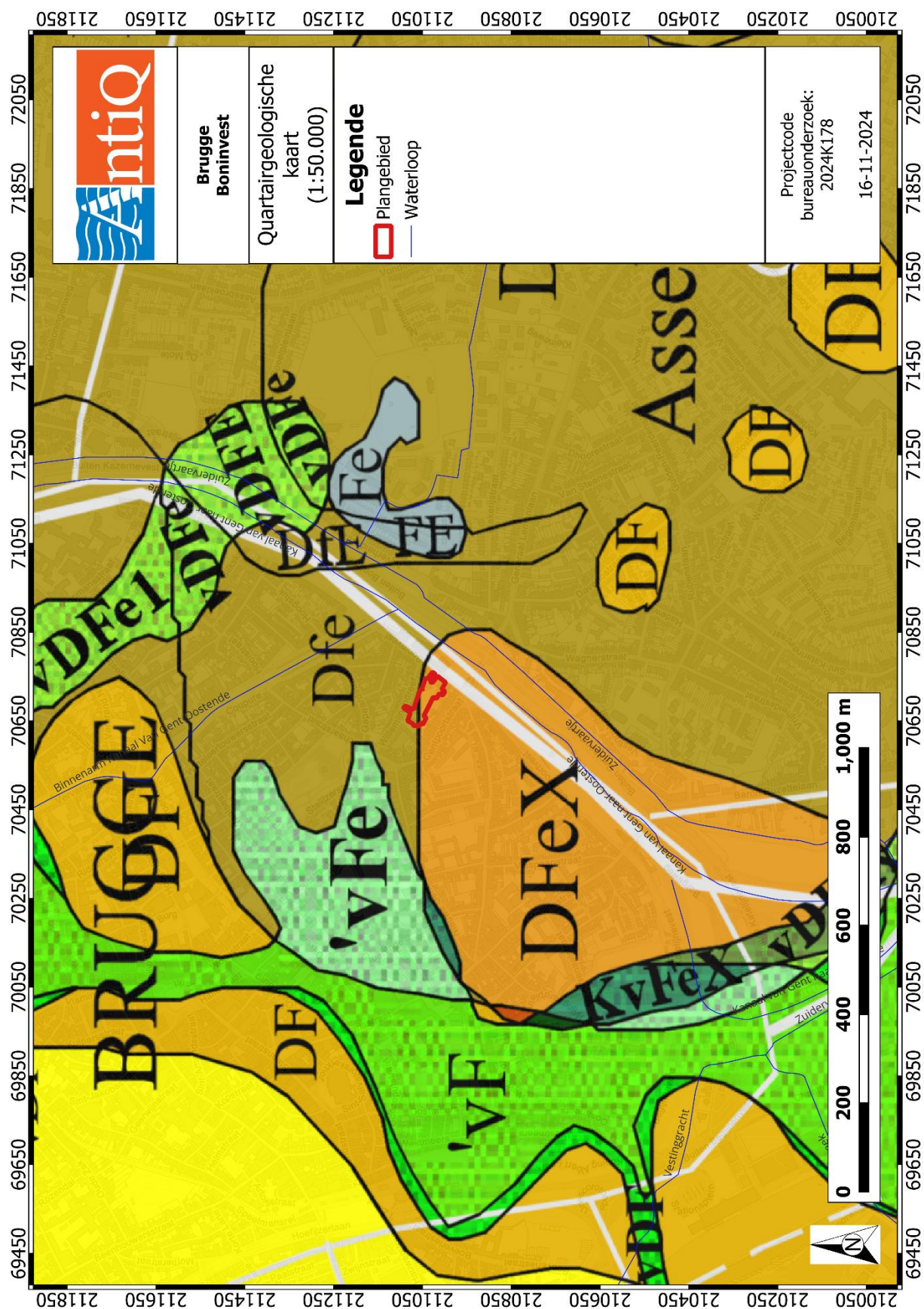
Figuur 19: Plangebied op de Quartairegeologische kaart 1:200.000²¹

²¹ DOV VLAANDEREN 2024

Figuur 20: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied²²

²² DOV VLAANDEREN 2024c

Figuur 21: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000²³

²³ DOV VLAANDEREN 2023

1.4.4 Bodem

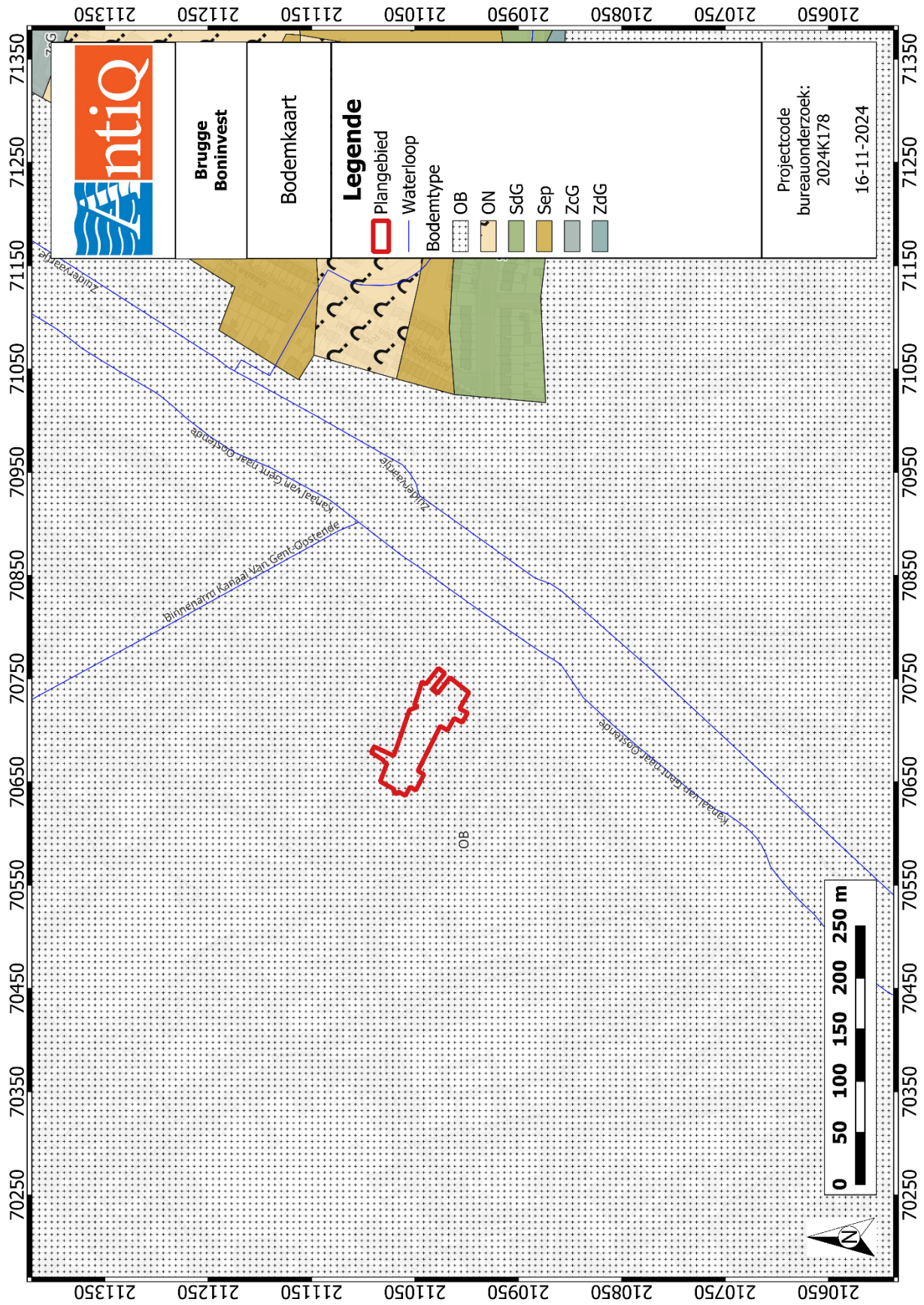
Op de bodemkaart van Vlaanderen is de bodem in het plangebied gekarteerd als volgt:

OB of bebouwde zone, de ganse binnenstad is als bebouwde zone aangeduid. De historische bebouwing zal dan ook impact gehad hebben op de originele bodemopbouw.

Sep-bodems: Natte lemig zandbodem zonder profiel

Sep is een veel voorkomende serie met talrijke variaties in substraat, moedermateriaalvarianten en profielontwikkelingsvarianten. Het vertegenwoordigt een natte Regosol met algemeen een dikke humeuze laag, soms verveend, waarin de roestverschijnselen beginnen tussen 20 en 40 cm, de reductiehorizont begint rond 1 m. De overgang van de Ap naar de Cg komt dikwijls overeen met een textuurvariatie of het voorkomen van het substraat. De bodem is veel te nat in de winter en in de lente, fris in de zomer. Wordt veelal als hooiweide gebruikt maar mits rationele drainering wordt hij geschikt voor goed weiland en zelfs akkerlandteelten, thans vooral maïs. De verluchting van de oppervlaktehorizonten en het behoud van een goede bovengrondstructuur vergen bijzondere aandacht.

Deze bodems komen net buiten de vesten voor en kunnen gelijkaardig zijn aan de originele bodem binnen het plangebied.

Figuur 22: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen²⁴

²⁴ DOV VLAANDEREN 2023

1.4.5 Historische bronnen

Dit overzicht is grotendeels gebaseerd op de recente publicatie *Op het Raakvlak van twee landschappen. De vroegste geschiedenis van Brugge* (Hillewaert en Ryckaert, 2019).

Prehistorie

De oudste sporen op het huidig grondgebied van Brugge dateren uit het einde van de oude steentijd, meer bepaald uit het Allerød (11.950 - 10.760 v.Chr.) (Van Acker, 1986, p.96). Menselijke aanwezigheid (van het type Federmesser-cultuur) werd o.a. vastgesteld in Steenbrugge en Rijkevelde. Het gaat om een kleine groep jagers-verzamelaars die kortstondig verbleven op deze locaties.

De middensteentijd (ca. 10.000 - 5.000 v.Chr.) wordt gekenmerkt door een opwarming van het klimaat. Jagers-verzamelaars vestigen zich in deze periode op de hogere dekzandruggen, zoals bijvoorbeeld op de helling van de dekzandrug ten noorden van de Assebroekse Meersen en op de rug die de Meersen scheidt (Soers, 1987, p.33-35).

De evolutie van jagers-verzamelaars naar sedentaire boeren, die zelf voedsel produceren en dieren domesticeren, vindt plaats rond ca. 5000 v.Chr. In de omgeving van Brugge ontbreken (voorlopig) sporen uit de vroege nieuwe steentijd (Hillewaert et al, 2001, p.22). Vondsten uit deze periode komen voor als residueel materiaal, m.a.w. oudere vondsten in jongere contexten. De gepolijste bijlen die de voorbije decennia op het grondgebied van Brugge aangetroffen zijn, zijn ruim te situeren in de midden of late nieuwe steentijd en het begin van de vroege bronstijd (Hollevoet en Hillewaert, 1997/1998, p.193). Bewoningssporen in situ werden bijvoorbeeld aangetroffen in Sint-Michiels (Brugge).

Enkele vondsten uit de binnenstad dateren uit het einde van de nieuwe steentijd (ca. 2000 v.Chr.). Een klok beker en een vuursteenafslag werden aangetroffen op de rand van een natuurlijke depressie, opgevuld met veen. Deze situeerde zich ter hoogte van de Willemstraat (De Witte, 1992, p.33-45). Fragmenten van een tweede klok beker werden aangetroffen ter hoogte van de Boeveriepoort (Hillewaert et al, 2001, p.26). Vermoedelijk leefde de klok bekercultuur in onze streken door tot ca. 1800 v.Chr.

Door de afnemende snelheid van de zeespiegelstijging is de volledige kustvlakte rond ca. 1000 v.Chr. geëvolueerd tot een veenlandschap. Het onderzoek van de voorbije decennia heeft heel wat informatie opgeleverd over de grafcultus uit de bronstijd. Op het grondgebied van Brugge zijn diverse voorbeelden van circulaire grafheuvels gekend. Nederzettingssporen uit deze periode daarentegen komen slechts zeer beperkt voor. Er kan verwezen worden naar sporen, aangetroffen in Sint-Andries: site Refuge en site Kosterijstraat (Hillewaert, 2003, p.264).

Tijdens de ijzertijd, vanaf ca. 800 v.Chr. wordt de kustvlakte gekenmerkt door erosie en een sterke uitbreiding van het net van getijdengeulen. Zgn. La Tène-aardewerk werd aangetroffen bij werken aan een huizenblok tussen het Biskajerplein, de Wijnzakstraat en het Sint-Jansplein (Hillewaert, 1995b; Hillewaert 1996). Gelijkaardig aardewerk werd ook aangetroffen op de eerder vermelde site Refuge.

Romeinse periode

Gezien de locatie van het projectgebied in de historische binnenstad van Brugge, werd ervoor geopteerd om in dit overzicht enkel de belangrijkste Romeinse vondsten/vindplaatsen in het centrum van de stad te belichten.

Eerst en vooral dient gefocust te worden op het Romeinse wegennet en het verloop hiervan binnen de begrenzing van de binnenstad (Hollevoet, 2011a, p.42-45). Het is algemeen bekend dat de Steenstraat een aftakking is van de baan Cassel – Doornik. Deze weg vertrekt vanuit Steenvoorde en loopt over Poperinge en Werken (gem. Kortemark) tot Brugge. Hier sluit de weg ten westen van de Smedenpoort aan op de Zandstraat. Hoe de weg vanaf de Smedenpoort precies verloopt, blijft nog steeds onderwerp van vele discussies¹ (Ryckaert, 1991, p.23). In elk geval zal de omgeving van de Zilverstraat doorkruist zijn, waarna de weg de huidige Markt dwarste en verder liep richting Burg. In deze zone moet zich een brug bevonden hebben, die de oversteek over de Reie mogelijk moest maken. Het verdere verloop is opnieuw onduidelijk. Mogelijk liep de weg ter hoogte van de Langestraat verder om het grondgebied Brugge via de Kruispoort te verlaten.

Hoewel de site Fort Lapin zich strikt genomen niet binnen de binnenstad bevindt, wordt het -gezien het belang van de nederzetting- toch kort vermeld (Hollevoet, 1991b, p.46-50). Op het einde van de 19de eeuw werden n.a.v. de uitbouw van een nieuwe Brugse haven (het huidige Groot Handelsdok) verschillende Romeinse vondsten aangetroffen. De vele vondsten wijzen erop dat deze uitgestrekte site één van de belangrijkste sites uit de kuststreek was. In de onmiddellijke omgeving van deze site werden in de 19de eeuw ook restanten van Romeinse vaartuigen aangetroffen. Voor meer informatie kan verwezen worden naar *Een nieuwe kijk op de boot van Brugge* (Vlierman 2011, p.49), gepubliceerd in *Op het Raakvlak van twee landschappen*.

Ook in de binnenstad kwamen reeds op verschillende plaatsen Romeinse sporen aan het licht (Hollevoet 1991b, p.51-52). Wat deze vindplaatsen betreft, is het belangrijk om een onderscheid te maken tussen de locaties waar residueel materiaal of losse vondsten aangetroffen zijn en de locaties waar effectief sporen *in situ* aangetroffen zijn.

Wat de eerste categorie betreft, kan verwezen worden naar de volgende vindplaatsen: de Potterierei, de Snaggaardstraat, 't Zand, Zwijnstraat en Langerei 7 (respectievelijk Jacobs en Verhaege, 1980, p.82; Hillewaert, 1991c; Hillewaert 2000a, p.161; Hillewaert 1990d).

Wat de sites met *in situ* bewaarde sporen betreft, kan vooreerst verwezen worden naar de site Wulpenstraat (Hollevoet, 1991b, p.52). Deze Romeinse bewoningskern situeert zich vermoedelijk langs dezelfde getijdengeul als de site Fort Lapin, maar dan wel op de andere oever. De geul moet deel uitgemaakt hebben van een netwerk dat de verbinding vormde tussen de Reie en de getijdengeulen die de zee en het achterland verbonden. Het is aan te nemen dat de Reie via deze geul afwaterde in het overstromingsgebied. Vermoedelijk werd deze geul- of één van zijn vertakkingen- ook aangetroffen bij boringen langs de Verversdijk (Hillewaert, 2000b, p.155).

Ook op de Brugse Burg worden sinds de jaren zestig van vorig eeuw vondsten uit de Romeinse tijd aangetroffen. De meeste vondsten die *in situ* voorkwamen, kwamen aan het licht bij de bouw van de *Holiday Inn Crowne Plaza* (Thoen, 1991, p.143-147). De vondsten situeerden zich in de top van een veenlaag, die de opvulling vormde van een natuurlijke depressie. Deze depressie sloot duidelijk aan op de helling van de dekzandrug. Het is dan ook vrij waarschijnlijk dat het vondstmateriaal afkomstig is van een Romeinse nederzetting, die zich situeerde op de top van de dekzandrug.

Ter hoogte van de Zilverstraat werden verschillende sporen *in situ* aangetroffen, ingegraven in het dekzand (De Witte, 1988, p.18-20). Deze vondsten uit de 2de en 3de eeuw n. Chr. zijn interessant, rekening houdende met het feit dat de Zilverstraat zich vlakbij het veronderstelde tracé van de

Zandstraat situeert. Vermoedelijk strekte de nederzetting zich verder uit in noordelijke richting. Mogelijk moeten de vondsten die aangetroffen zijn aan de overkant van de Zilverstraat, op de locatie van het vroegere cinemacomplex Kennedy, eveneens met deze nederzetting in verband gebracht worden (Hillewaert 2004, <http://www.raakvlak.be/nieuwsbrief.php?itemno=69>).

Het voorkomen van Romeinse sporen in situ lijkt ten oosten van de Reie beperkter. Hier kan verwezen worden naar de site Garenmarkt. Het aardewerk dat aangetroffen werd in een sterk organische opvullingslaag van een natte depressie, wijst op de aanwezigheid van een nederzetting in de onmiddellijke omgeving. Verdere gegevens m.b.t. deze bewoningskern ontbreken (voorlopig).

Vroege Middeleeuwen

Tijdens de Merovingische periode bevinden zich op het raakvlak van zandstreek en kustvlakte verscheidene nederzettingen. In de historische binnenstad daarentegen zijn slechts weinig Merovingische vindplaatsen bekend; in vele gevallen gaat het dan nog om sites waar vroegmiddeleeuwse vondsten voorkomen in jongere contexten. Voorbeelden hiervan zijn de site Zwijnstraat en de Burg (Hillewaert, 1991d). Wat de Burg-site betreft, dient wel een mogelijk laat-Merovingisch/vroeg-Karolingisch haardje in de hoek van het Oude Gerechtsgebouw en de Griffie vermeld te worden (De Witte, 1988, p.26-27). Wat de in situ vondsten in de historische stadskern betreft, kan verwezen worden naar de site Sint-Jansstraat (Hillewaert, 2000).

Het gebied, waaruit het latere Brugge zou ontstaan, maakte tijdens de vroege middeleeuwen deel uit van tenminste twee verschillende administratieve eenheden, nl. de *pagus Flandrensis* en de *pagus Rodanensis* (Hollevoet, 2011c, p.103). Volgens de hypothese van J. Noterdaeme ontstond het latere Brugge op de grens van twee uitgestrekte oerparochies die deel uitmaakten van die administratieve districten, nl. Snellegem (*pagus Flandrensis*) en Sijsele (*pagus Rodanensis*) (Noterdaeme, 1957). Volgens deze hypothese functioneerde de Reie als grens van beide parochies. De Sint-Salvatorskerk en de O.L.V.-kerk zouden elk aan de uiterste rand van de moederparochie gebouwd zijn, respectievelijk op het grondgebied van de parochie Snellegem en op het gebied van de parochie Sijsele. Deze hypothese verklaarde onder andere de korte afstand t.o.v. de twee kerken.

De stichting van de O.L.V.-kerk vanuit de moederkerk Sijsele kan bevestigd worden op basis van 11de en 12de-eeuwse bronnen. Waarschijnlijk werd de O.L.V.-kerk kort na de Sint-Salvatorskerk gebouwd, vermoedelijk nog voor het einde van de 9de eeuw (Meijns, 2011, p.138-139). De stichting van de Sint-Salvatorskerk vanuit het Merovingische kroondomein van Snellegem is echter allesbehalve zeker (Meijns, 2011, p.139-140). Vooreerst bestaan hiervoor geen doorslaggevende bewijzen. Bovendien heeft archeologisch onderzoek aangetoond dat de O.L.V.-kerk gesticht werd ten westen van de Reie en niet op de rechteroever van de Reie, zoals algemeen aangenomen werd (Hollevoet, 2011c, p.103). De O.L.V.-kerk werd m.a.w. gesticht op een terrein dat wellicht oorspronkelijk deel uitmaakte van de *pagus Flandrensis*. Dit doet de vraag rijzen of de O.L.V.-kerk gesticht is, na de vereniging van de beide *pagi* en nadat de Reie haar grensfunctie verloren had.

Het voorkomen van twee parochiekerken op korte afstand van mekaar toont in elk geval dat de vroegmiddeleeuwse nederzetting welvarend was. Wat de ruimtelijke en functionele indeling van deze handelsnederzetting betreft, zijn de gegevens vrij beperkt. In elk geval stond de nederzetting via een haven en een getijdengeul rechtstreeks in verbinding met de zee. De naam Brugge zou etymologisch verwant zijn met het Scandinavische '*Bryggia*', wat verwijst naar een aanlegplaats (Gysseling, 1971; De Brabandere, 2010). De toponiemen *Wic* en *Koetelwic*, die voor het eerst voorkomen in 13de-eeuwse documenten, zijn mogelijk met deze haven in verband te brengen. De locatie van deze toponiemen is weliswaar onzeker. In het verleden werd aangenomen dat deze vroegmiddeleeuwse haven zich situeerde in de zone ten westen van de Lange Rei, meer bepaald ter hoogte van het Sint-Gilliskwartier

(De Smet, 1948; Ryckaert, 1991, p.40). Recentelijk wordt het toponiem Koetelwijk eerder gelokaliseerd ter hoogte van de Koningsbrug, die de Koningstraat verbond met de Spiegelrei (De Meester en Schotte, 2002)

Tot de 10de eeuw, en tijdelijk nog in de eerste helft van de 11de eeuw, konden zeeschepen de stad bereiken via de Lange Rei; ze meerden aan ter hoogte van de natuurlijke depressie van de Spiegelrei. De bewoning geassocieerd met deze aanlegplaats situeerde zich in de zone van de Koningstraat tot het Sint-Jansplein, op een iets hoger gelegen deel net ten zuiden van de depressie. Het gebied ten noorden van de Spiegelrei was drassig en werd omwille van deze reden pas rond 1200 bouwrijp gemaakt. De handelsnederzetting die geassocieerd dient te worden met de havenactiviteiten, wordt omwille van zijn vorm het 'Groot Vierkant' genoemd (figuur onder). Deze zone wordt begrensd door de Groene Rei en de Sint-Annarei; beide zijn segmenten van de natuurlijke loop van de Reie. Verder vormden ook de Spiegelrei en de Kraanrei de begrenzing van dit vierkant. Vermoedelijk behoort het bouwblok tussen de Steenstraat, Wollestraat, Oude Burg en Simon Stevinplein tot deze oude bewoningskern (Hollevoet 2011c, p.104)

Het handelscentrum wint aan belang wanneer de graaf van Vlaanderen rond de Burg een eigen machtscentrum uitbouwt (Dhondt, 1957). N.a.v. de invallen van de Noormannen werd een versterking opgericht, die de lokale bevolking moest beschermen. Wanneer deze versterking precies werd opgericht, is niet helemaal duidelijk. Op het burgplein werden ten noorden van de zandrug een gracht en een eerste wal/ophoging vastgesteld, die mogelijk in verband te brengen zijn met een eerste versterking. De restanten dateren uit het einde van de 9de eeuw (De Witte, 1991, p.93-98). Mogelijk kwam de versterking reeds onder Boudewijn I (837/840 - 879) tot stand.

Volle Middeleeuwen

In de historische binnenstad zijn slechts weinig contexten of vindplaatsen uit de volle middeleeuwen gekend. Mogelijk is dit o.a. het gevolg van de stand van het onderzoek.

Tot één van de belangrijkste vindplaatsen behoort de Brugse Burg. Boven de hierboven besproken mogelijke restanten van de eerste versterking, werd een aanzienlijk ophogingspakket aangetroffen in associatie met een rij palen. Mogelijk gaat het hier om een verbreding van de zandrug, die op deze locatie opmerkelijk smal was. De palen dienden in dit geval wellicht ter bevordering van de stabiliteit. Op basis van dendrochronologie van de palen kon vastgesteld worden dat het ophogingspakket voor 950 tot stand gekomen is (De Witte et al, 2000, p.179-182).

Rond de ophoging kwam in de depressie ten noorden van de zandrug een gracht met een breedte van ca. 12m voor (De Witte, 1991, p.101) Het boogvormige tracé van de gracht kon gevolgd worden vanaf de Hoogstraat, waar ze de zandrug waarschijnlijk doorsneed en aansloot op de Groene Rei. Het westelijke verloop kon slechts beperkt onderzocht worden tot onder het kapittelklooster. Het verdere verloop is onzeker. Mogelijk doorsneed de gracht opnieuw de zandrug en sloot ze aan op de depressie of de Groene Rei. Het is ook niet onmogelijk dat de gracht aansloot op een gracht, die zich tussen de Steenstraat en de Oudburg bevond en op die manier deel uitmaakte van de afbakening van een vroege stadskern.

Bovenop het ophogingspakket werd de Sint-Donaaskerk gebouwd. Het ging om een centraalbouw, meer bepaald een octagoon, omgeven door een ommegang. Ten westen van de ommegang situeerde zich de westbouw (Devliegheer, 1991). De opgraving heeft spijtig genoeg geen rechtstreekse gegevens opgeleverd om de eerste kerk te kunnen dateren. Dit geldt eveneens voor het kapittelklooster dat zich ten noorden van de centraalbouw, boven de gedempte burchtgracht, situeerde en volgens de opgravingsgegevens tot een jongere bouwphase dan de kerk behoorde. Op basis van de opgraving kan

enkel gesteld worden dat voor en omstreeks 950 belangrijke bouwactiviteiten plaatsvonden op het Burgplein.

Op het Burgplein werd op verschillende locaties ook een veldstenen muur aangesneden, die een min of meer vierkant areaal begrensde. Het zgn. *castrum* situeerde zich rond de oorspronkelijke burchtgracht en rond de kapittelgebouwen. Vermoedelijk maakten ook torens deel uit van deze versterking (Devliegheer, 1991, p.84-89). Verder gegevens over de interne indeling van deze elitaire site ontbreken volledig.

Stadshuizen uit de 10de-11de eeuw, zgn. Stenen, zijn in tegenstelling tot in andere steden zoals Gent, nagenoeg niet meer bewaard in de binnenstad. De vroegste resten van deze elitaire woningen zijn doorgaans te dateren in de 12de eeuw.

Andere bewoningssporen uit de volle middeleeuwen, zoals ophogingspakketten, kuilen en grachten, komen wel verspreid in de binnenstad voor. Tot deze periode behoren bijvoorbeeld verschillende ophogingslagen en kuilen, aangetroffen aan de oostzijde van het Simon Stevinplein (Hillewaert, 1995c). Diverse waarnemingen leverden ook gegevens op m.b.t. de zone tussen de Oude Burg en de Steenstraat in deze periode. Uit de waarnemingen kan afgeleid worden dat het gebied ten zuiden van de Oude Burg bij de bedding van de Dijver hoorde en zeker niet bewoond werd in deze periode (De Gryse en Hillewaert, 2006, p.54). Verder werden bij rioleringswerken in de Oude Burg verschillende kuilen uit de 11de/12de eeuw vastgesteld, wat aantoont dat het straatracé op deze plaats zeker niet oorspronkelijk is (Hillewaert, 1995d).

Tijdens het onderzoek n.a.v. de bouw van het concertgebouw op het Zand werden een laag uit de 9de-11de eeuw en een poel uit de 11de eeuw aangetroffen, die afgedekte werden door een steriel zandpakket, dat mogelijk in verband te brengen is met het uitgraven van de Reie door de zandrug omstreeks 1127-1128 (Hillewaert, 2000a, p.161). Volledigheidshalve dienen ook de site van het Bisschoppelijk Paleis en aan de Zwijnstraat vermeld te worden (Hillewaert, 2000, p.158).

Figuur 23: Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later Brugge genoemd wordt zal groeien.

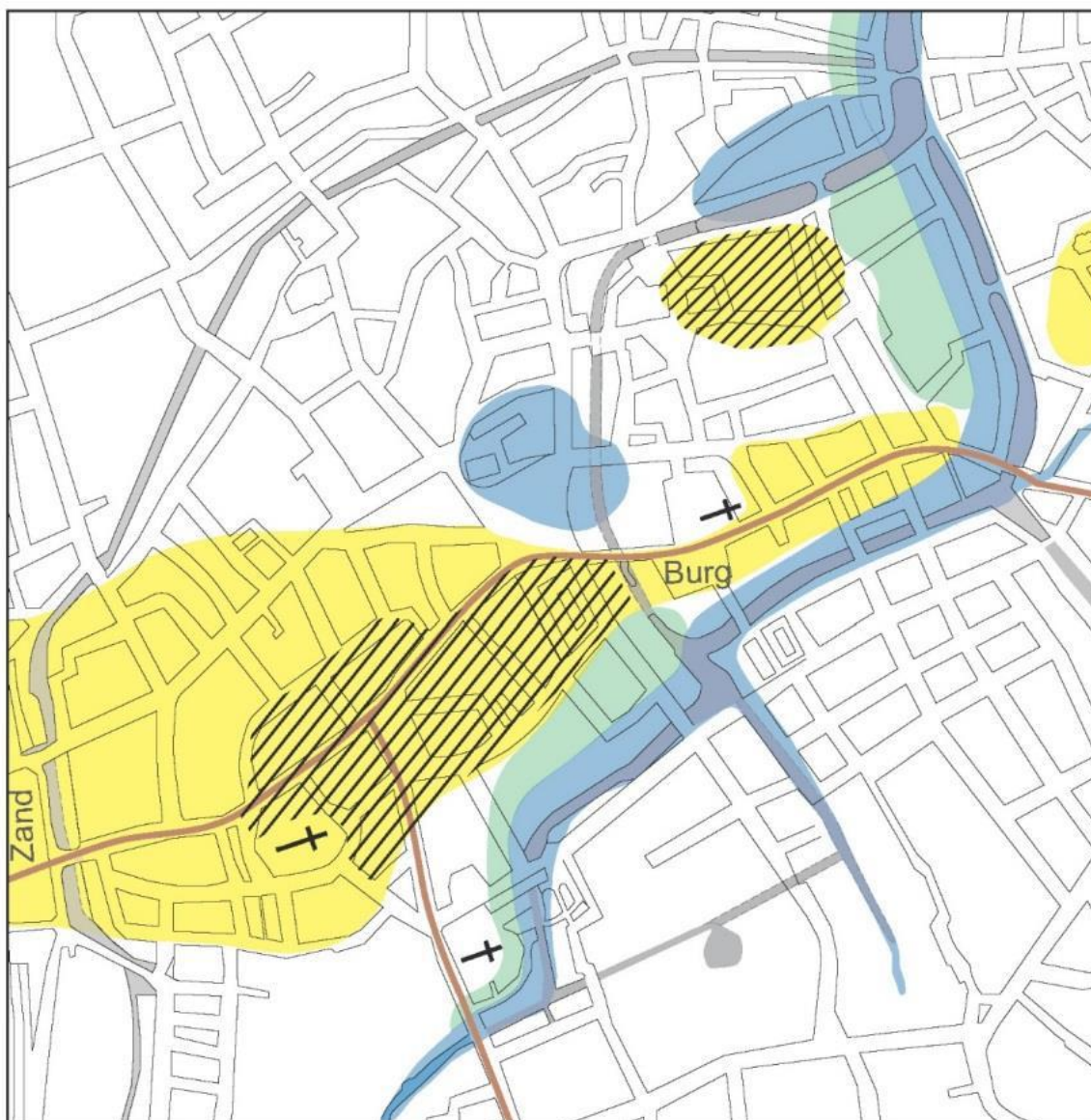
Legende: donkerblauw: burchtgracht, middenblauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, (bron: Hillewaert et al, 2011, p.119) ²⁵

²⁵ Zie ook: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/25821>

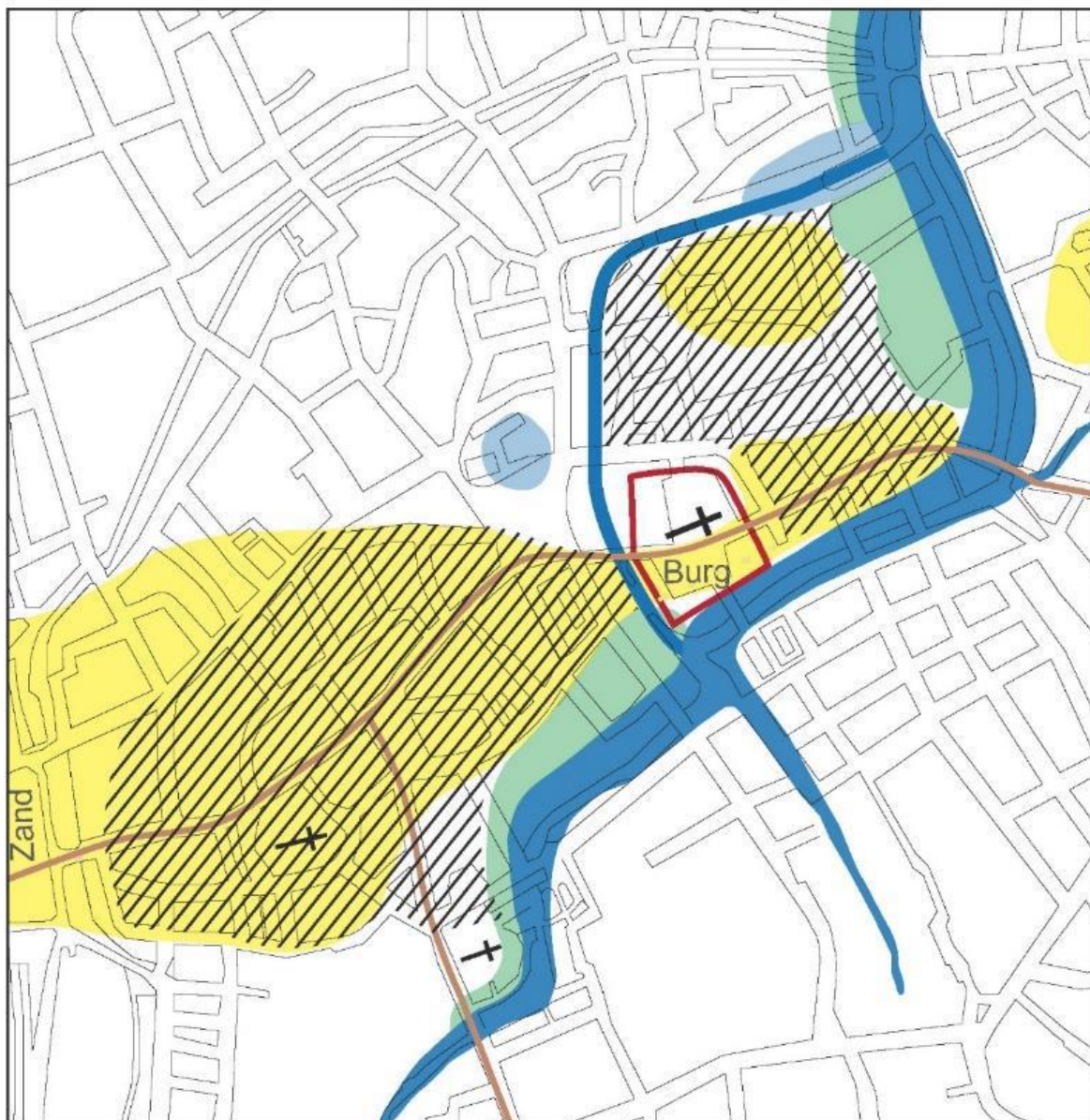
Figuur 24: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de eerste helft van de 10de eeuw. Legende: oranje: burchtzone, bruin: wegas, arcering: bewoning (bron: Hillewaert et al, 2011, p.145)²⁶

²⁶ Zie ook: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/25821>

Figuur 25: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de tweede helft 10de eeuw. Legende: blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning (bron: Hillewaert et al, 2011, p.150) ²⁷

²⁷ Zie ook: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/25821>

Figuur 26: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de 11de eeuw. Legende: rood: burchtmuur, blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning. (bron: Hillewaert et al, 2011, p.150) ²⁸

²⁸ Zie ook: <https://loket.onroerenderfgoed.be/archeologie/notas/notas/25821>

Het ontstaan van Brugge

In het begin van de 12de eeuw breidde de stad zich verder uit in westelijke richting over de zandrug. Op basis van het huidige stratenpatroon kan afgeleid worden dat de ontwikkeling van de bouwblokken tussen de Markt en het Zand in min of meer concentrische kringen vanuit de Oudeburg gebeurde (Ryckaert, 1991, p.64). Na de moord op Karel de Goede in 1127 werd het toenmalige stadsareaal begrensd door een eerste omwalling, die grotendeels het tracé van de huidige binnenreien volgt. In het zuiden en het oosten werd de omwalling gevormd door de Reie vanaf het Sint-Janshospitaal via Dijver, Groene Rei, en Sint-Annarei. In het noorden en het westen werd ze gevormd door de grotendeels gegraven Goudenhandrei, Augustijnenrei, Speelmansrei en Poortgracht. De stad was toegankelijk via zes stadspoorten. De poortstraten vormen belangrijke in- en uitvalswegen en groeien later uit tot commerciële assen. Binnen de omwalling situeerde zich het Groot Vierkant, de kern op de centrale zandrug en de burcht (figuur 6).

In de tweede helft van de 12de en de 13de eeuw groeit Brugge uit tot een belangrijke handelsmetropool. Brugge geniet faam als het exportcentrum van Vlaams laken. Engels wol wordt ingevoerd en in Brugge verwerkt. De economisch gunstige situatie zorgt voor een demografische groei. Buiten de eerste stadsomwalling ontstaan nieuwe wijken. In 1297 wordt gestart met de bouw van de tweede stadsomwalling. Aanvankelijk bestond deze uit een dubbele gracht, een aarden wal met houten palissade en negen stenen poorten. Het omwalde gebied correspondeert met het stadsareaal binnen de huidige vesten. De bestuurlijke indeling wordt aangepast. De Markt vormt het centrale punt met de poortstraten en waterlopen als scheidingslijnen tussen de verschillende wijken (AOE, erfgoedobjecten, id:121224). Het plangebied wordt met de aanleg van de tweede omwalling opgenomen in het stedelijk weefsel van de stad.

Ook in de 14de eeuw is Brugge een Europees handelscentrum. Tijdens de Bourgondische periode heerst een ware bouwwoede. Grote projecten worden gerealiseerd. Ook de ambachten bouwen vanaf de 15de eeuw eigen huizen. Deze huizen zijn bedoeld als statussymbool. De achteruitgang van de lakenindustrie, de strenge handelsreglementering, de concurrentie van de snelgroeiende handelsmetropool Antwerpen en de politieke omstandigheden zorgen voor een achteruitgang van de economie vanaf 1480.

Brugge doet beroep op Keizer Karel gedurende de periode 1515-1555 om de welvaart te herwinnen. Er ontstaat een ware publiciteitscampagne. Ondanks de vele inspanningen valt de handel via het Zwin stil door de Opstand van de Nederlanden (1566-1648). Oorlog en economische malaise kenmerken het laatste kwart van de 16de eeuw.

Vanaf de 16de eeuw zijn een aantal kaarten van Brugge overgeleverd, waarop het projectgebied aangeduid kan worden (zie verder II.2.2). De kaarten zijn getuige van de omvang die Brugge in deze periode reeds aanneemt. Ondanks de economische malaise op het eind van de 16de eeuw is Brugge gedurende de middeleeuwen uitgegroeid tot een metropool.

Gedurende de Spaanse periode is er een versteningsproces van het centrum. De stadskerken worden na de beeldenstorm in ere hersteld binnen de Contrareformatie. In 1614 wordt de tweede stadsomwalling omgevormd tot een gebastioneerde vesting. Ca. 1620 kent de stad 27.000 inwoners binnen de vesten. Gedurende de 17de eeuw worden ook een groot aantal ambachtshuizen opgetrokken.

Tijdens het Oostenrijkse bewind in de 18de eeuw kent de stad een wederopbloei. Er worden in deze periode een aantal belangrijke infrastructuurwerken uitgevoerd, die een invloed hebben op het middeleeuws handelscentrum. In deze periode krijgt de Markt tevens zijn classicistische uitstraling.

Onder het Franse bewind, eind 18de eeuw, wordt Brugge hoofdplaats van het Leie-departement. Er volgt een sekwestratie van religieuze goederen die op een diverse wijze verloopt. De Sint-Donaaskerk op de Burg wordt gesloopt.

Na de onafhankelijkheid van België wordt Brugge de hoofdstad van West-Vlaanderen. Economisch gaat het met Brugge gedurende deze 19de eeuw minder goed. De industrialisatie van Brugge komt slechts moeizaam op gang. Door de textielcrisis is er een plattelandsvlucht, wat resulteert in een demografische groei binnen de stad. Het inwonersaantal stijgt van 39.000 tot 50.000. In de tweede helft van de 19de eeuw groeit binnen intellectuele kringen de bezorgdheid over het historisch erfgoed van Brugge. Een voorbeeld is architect Delacenserie. Als stadsarchitect (1870-1892) is hij verantwoordelijk voor de meeste restauraties binnen en buiten de eerste stadsomwalling. Ook zijn leerling De Wulf is een voorstander van het behoud van de historisch gegroeide stedelijke infrastructuur. Pleinen, monumenten en aansluitende architectuur werden in hun historische samengroei gerespecteerd. De aantrekkingskracht die Brugge reeds in de 19de eeuw uitstraalt op kunstenaars en buitenlandse bezoekers, stimuleren het toerisme en de economie. Reeds in de jaren 1880 ontstaan toeristische verenigingen die dit toerisme coördineren. De reeds bestaande hotels kunnen niet langer aan de groeiende vraag naar accommodatie voldoen, wat leidt tot de bouw van heel wat nieuwe hotels. Getuige van het historische bewustzijn van de stad Brugge is de continuïteit van het stadsplan doorheen de 19de en 20ste eeuw.

Door haar ligging achter het front heeft Brugge geen noemenswaardige vernielingen doorstaan tijdens de Eerste Wereldoorlog. Tijdens het interbellum gaat verbouwen en restaureren van historische bouwen verder. Eigenaars op de Burg en de Markt worden aangemoedigd hun huizen te restaureren in Neo-Brugse stijl. Functieverhuizingen binnen het centrum geven echter aanleiding tot verbouwingen. Bioscoopzalen, winkels, warenhuizen, etc. nemen historische gebouwen over. De enorme ontwikkeling van het verblijfstoerisme resulteert in de opmerkelijke toename van hotels in het centrum van Brugge gedurende de 20ste eeuw (AOE, erfgoedobject: 121224).

Boninvest

Het plangebied bevindt zich langsheen de Boninvest. De naam 'Boninvest', in gebruik voor de straat én de parallel lopende vest, is ontleend aan het nabijgelegen eigendom van de familie Bonin de Gapere en gaat zeker terug tot 1341.

De Boninvest maakt deel uit van de tweede Brugse omwalling: Tussen 1297 en 1300 werd een 6800 m lang afweersysteem gebouwd dat een gebied van 430 hectare omsloot, het gebied dat vandaag nog altijd het oude centrum van Brugge omvat. Het systeem bestond uit een dubbele gracht en een aarden wal met daarin een negental poorten. Deze poorten dienden na de nederlaag bij de Pevelenberg in 1305 en het verdrag van Athis-sur-Orge (1305) gesloopt te worden. De poorten worden in de loop van de 14de en 15de eeuw opnieuw opgericht. Onmiddellijk ten zuiden van het plangebied bevindt zich de Gentpoort.

“De poorten van Brugge behoren tot twee bouwfases:

- De Ezelpoort, de Smedenpoort en de verdwenen Boeveriepoort kwamen vanaf 1368 tot stand en dit ter vervanging van oudere (houten?) poorten. Deze poorten zijn ingeplant in de binnengracht en met een vaste brug verbonden met de aarden omwalling. Langs de veldzijde zijn de poorten met een

ophaalbrug verbonden met de singel of tussenwal. De poorten zelf bestaan uit een doorgang geflankeerd door twee hoge ronde torens.

- De Kruispoort, de Gentpoort en de verdwenen Katelijnepoort werden opgetrokken vanaf het begin van de 15de eeuw. Deze poorten laten de evolutie zien die de vestingbouw in die korte periode van de 2de helft van de 14de eeuw doormaakte als aanpassing op de nieuwe artillerie. Deze poorten zijn nu ingeplant op de binnenwal met een voorwerk op de tussenwal. De hoofdpoot bestaat opnieuw uit een doorgang tussen twee ronde torens. Daarachter is een ruime achterbouw voorzien. De voorpoort tegenaan de singel bestaat uit een doorgang tussen twee ronde kleinere torens voorzien van een ophaalbrug. Van deze constructies is enkel de hoofdpoot bewaard gebleven. De ronde torens waren voorzien van schietgaten voor artillerie en tonen zo de vroegste voorbeelden van torens uitgerust met artillerievuur voor de verdediging. Vestingbouwtechnisch behoren deze torens tot de vroegste voorbeelden in West-Europa van deze aanpassing.” (naar Termote, 2022, p.23)²⁹

Relevant voor deze bureaustudie is dat deze laatste fase gepaard ging met een gedeeltelijke versterking van de vestingwal.

Klooster van de Willemijnen³⁰

De Willemijnen of Wilhemieten nemen in de 15de eeuw het hoekpand in van de huidige Boninvest en Gentpoortstraat: ze bouwen er hun klooster (genaamd Sint-Antoniusdal) uit vanaf 1430 met onder meer een éénbeukige kapel en een kloosterhof en richten er een Latijnse school op die nog tijdens de 16de eeuw een zekere faam geniet. In 1764 werd het klooster verkocht maar de kerk wordt er tot 1804 nog gebruikt voor de binnenparochie van Sint-Catharina. Na de afbraak zal het hoekpand c. 1850 worden ingenomen door een mouterij en worden ook blekerijvelden aangelegd. De Willemijnendreef, langsheen het plangebied verwijst naar het klooster. De straat werd voordien ook aangeduid als Dreve of het Dreveken op historische kaarten.³¹

Vanaf de 16de eeuw zijn een aantal kaarten van Brugge overgeleverd, waarop het projectgebied aangeduid kan worden.

1.4.6 Cartografische bronnen

Geschilderd plan van Brugge, gedateerd tussen 1537 en 1557

Een eerste cartografische bron is het zogenaamde “geschilderd plan van Brugge” (1537-1556). Eigenlijk is dit geen plan maar een chorografie of een schuin bovenzicht. Deze kaart is duidelijk opgesteld om het imago van de stad op te krikken, met de klemtoon op het netwerk van waterwegen, met als culminatiepunt een volstrekt fictieve handelskom dat hier binnen het plangebied zou liggen. Recent onderzoek heeft gewezen op de gevaren van het gebruik van dit document in detailstudies (Linsingh, 2016).

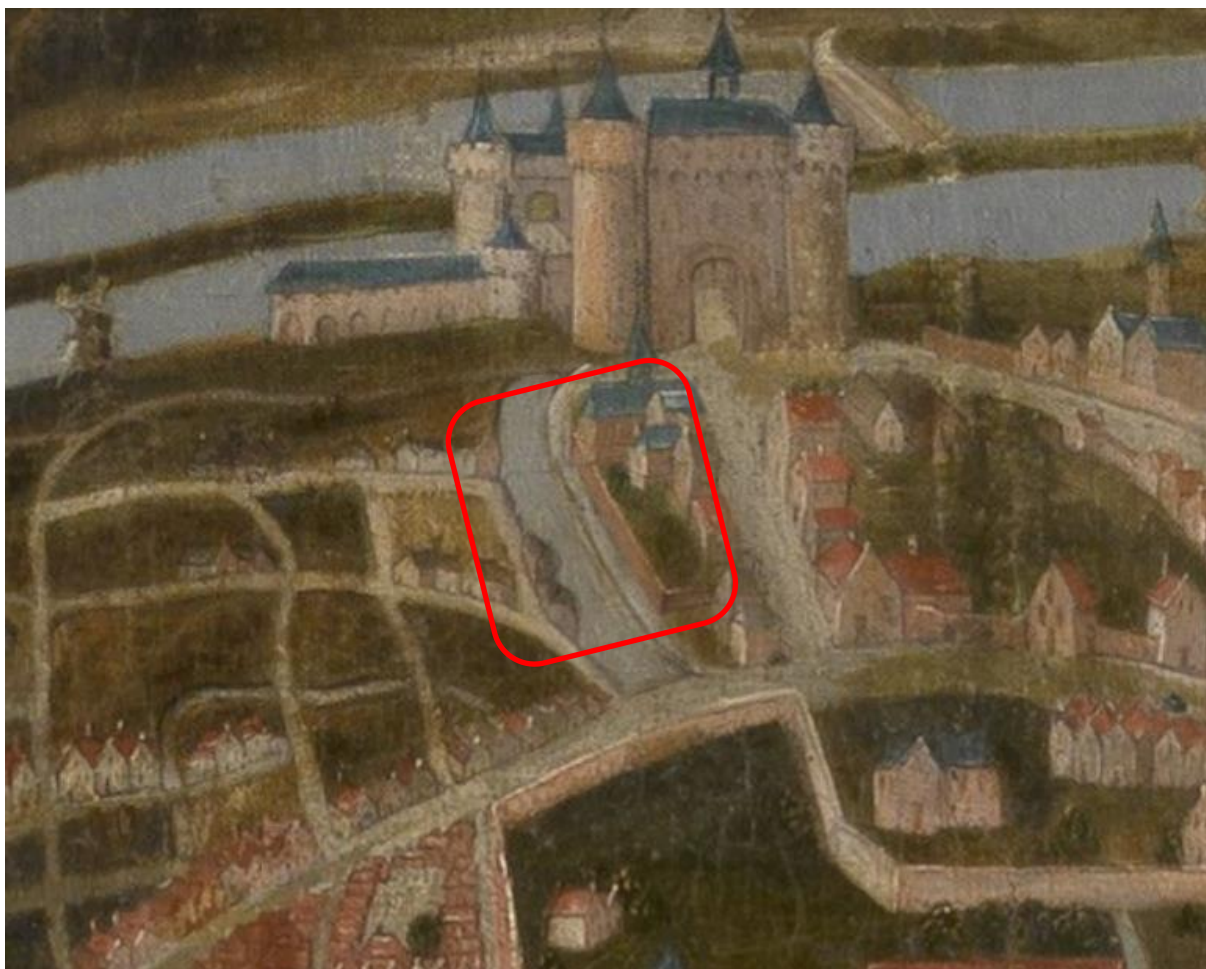
Het plangebied bevindt zich linksonder van het imposante Gentpoortcomplex, poort met gebouw met het blauwe dak (d.w.z. met een (semi-)openbare functie). Aan de overzijde van de poort zien we nog

²⁹ Zie ook: <https://inventaris.onroerendergoed.be/erfgoedobjecten/81919> en <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/10294>

³⁰ Voor een uitgebreid verslag over het Wilhemietenklooster te Brugge, zie: <https://openjournals.ugent.be/gvg/article/id/70290/>

³¹ Zie onder andere: <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/10304>, <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/10294> en <https://inventaris.onroerendergoed.be/themas/10346>

een lager volume met blauw dak, te identificeren met het klooster van de Willemijnen dat zich (deels) in het plangebied gelegen is. Het plangebied is op dat moment deels bebouwd, maar enige voorzichtigheid is dus geboden bij deze kaart.

Figuur 27: Detail van de 16de eeuwse kaart met de regio van het plangebied, een precieze aanduiding is hier niet mogelijk.³²

Kaart van Jacob van Deventer (c. 1560)

De kaart van Jacob van Deventer (circa 1560) is de eerste nauwkeurige plattegrond van Brugge, opgemaakt met behulp van driehoeksmeting op het terrein. De gebouwen zijn summier in perspectief weergegeven. Het plangebied is vrij exact te situeren, maar is zeer summier gekarteerd. De straatzijde is duidelijk bebouwd, met onder andere de kloosterkapel maar er is onvoldoende detail om iets specifiek te kunnen zeggen.

³² https://www.museabrugge.be/en/collection/work/id/0000_GRO0410_1

Figuur 28: Uitsnede van de kaart van Jacob van Deventer uit c. 1560.³³

Stadsplan van Brugge door Marcus Gerards (c. 1562)

Deze kaart van Marcus Gerards geeft één van de meest gedetailleerde kaarten voor het plangebied uit deze periode. Het klooster is er duidelijk op afgebeeld met links een tuinzone waar ook een waterput te zien is. Er onder is vermoedelijk een grafveld gelegen en bebouwing er onder. Het terrein van het klooster is ommuurd. De kaart valt helaas niet correct te georefereren.

³³ https://www.museabrugge.be/en/collection/work/id/0000_GRO0410_1

Figuur 29: Uitsnede van de kaart van Marcus Gerards uit c. 1560.³⁴

Plattegrond van Brugge uit Antonius Sanderus' *Flandria Illustrata*, kopergravure, 1641

Stadsplattegrond uit Antonius Sanderus, *Flandria Illustrata*, deel 1, Keulen, 1641. Plattegrond van de stad met de gebouwen in perspectief, de plattegrond is gebaseerd op de stadsplattegrond van Marcus Gerards. Op deze kaart zijn de gebastioneerde vestingen afgebeeld. Op het plan is er een legende opgenomen met verwijzing naar 66 belangrijke instellingen, gebouwen of plaatsen (van A tot Z en van 1 tot 40), waaronder de Gentpoort (34) en het klooster (S. Willems Clooster, P). Er is geen schaal aanduiding (ca. 1/8.250). Het noorden is naar linksonder georiënteerd.

Het plangebied is hier te zien met het klooster in gelegen. Verder is het terrein met name als tuinzone of boomgaard aangeduid.

³⁴ https://www.museabrugge.be/en/collection/work/id/0000_GRO0410_1

Figuur 30: Uitsnede van de kaart van Jacob van Deventer uit c. 1560.³⁵

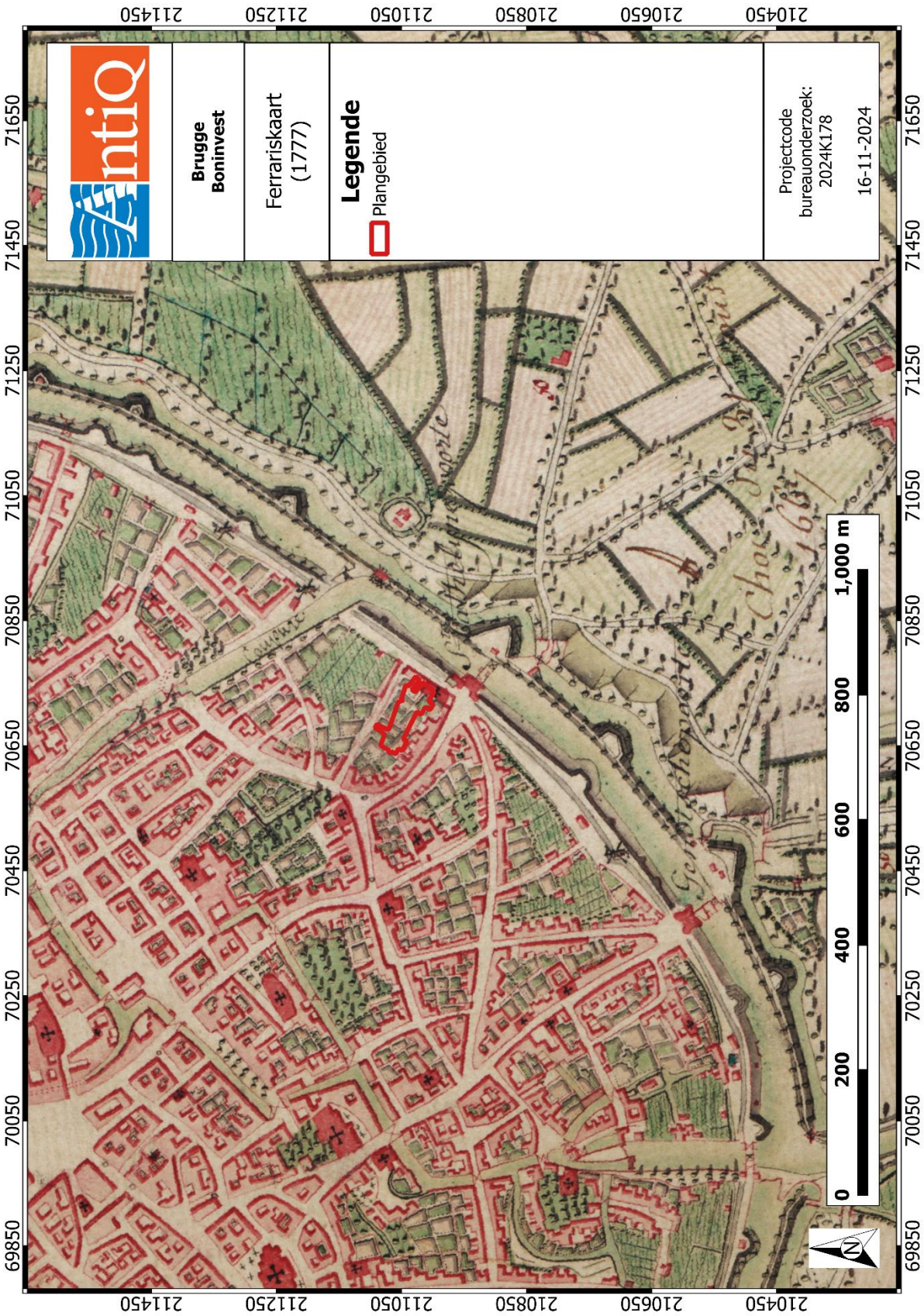
Voor de periode tot op het einde van de 18de eeuw zijn er nog een aantal kaarten beschikbaar maar deze geven onvoldoende detail om het plangebied te bespreken en tonen tevens weinig evolutie ten opzichte van de 16de eeuwse situatie.³⁶

Ferrariskaart (1770-1778)

Op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden, opgemaakt door de graaf van Ferraris (1770-1778), bestaat het plangebied uit de kloosterzone met tuin. De kerk is te zien op de hoek van de Boninvest en de Gentpoortstraat dat vermoedelijk volledig buiten het plangebied lag ook al staat het op de georeferentieerde kaart er deels binnen.

³⁵ https://www.museabrugge.be/en/collection/work/id/0000_GRO0410_I

³⁶ Zie de verschillende kaarten op <https://erfgoedbrugge.be/>, waaronder https://erfgoedbrugge.be/collectie/plattegrond-van-brugge-met-de-aanduiding-van-de-paallanden-tweede-editie-1732-05-stadsplattegrond-brugge-1732?size=3&index=2&from=0&type%5B0%5D=Kaarten&start_year%5B%3E%3D%5D%5B0%5D=1700&end_year%5B%3C%3D%5D%5B0%5D=1800&sortBy=production_erfgoed_records

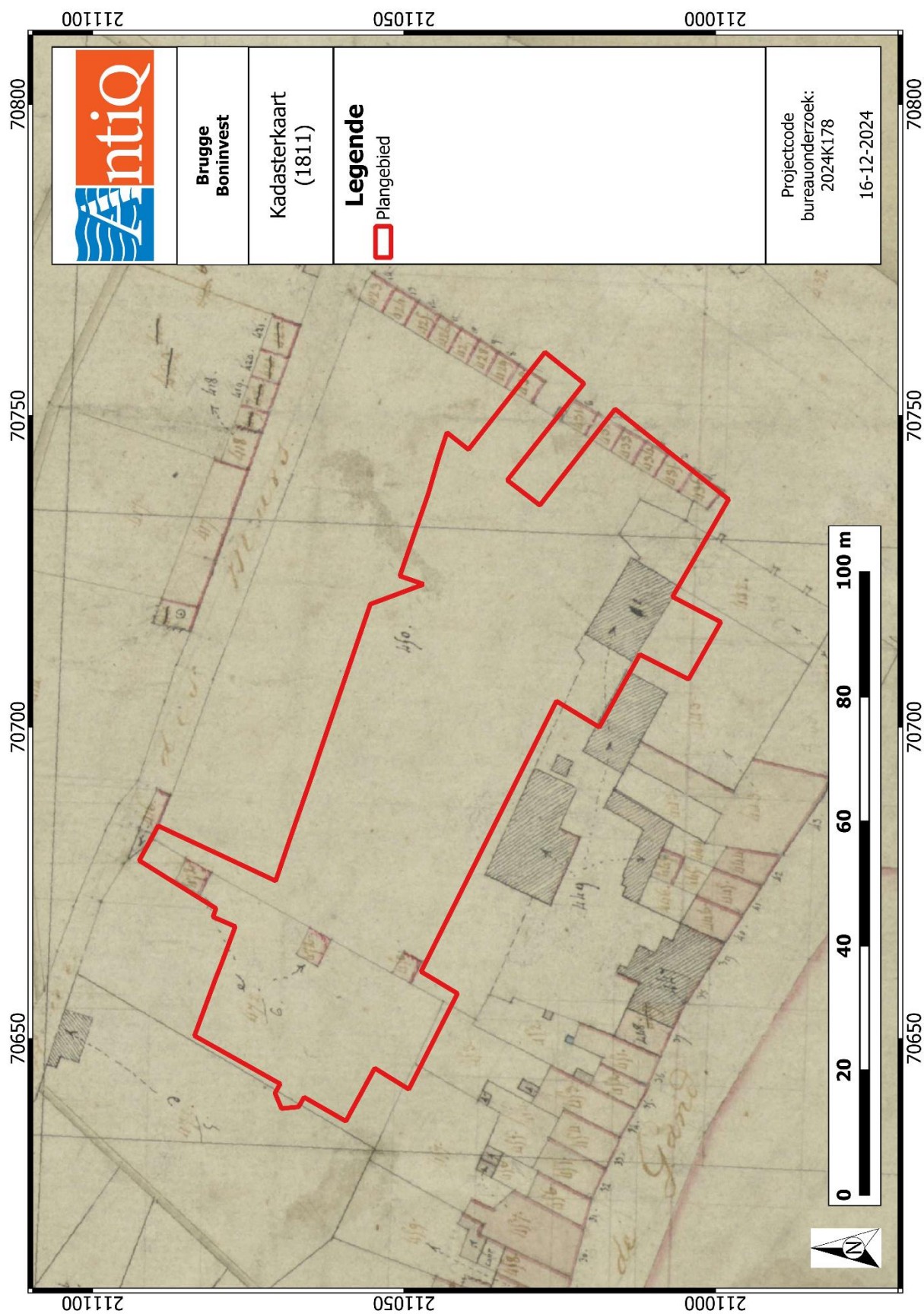

Figuur 31: Plangebied en omgeving op de Ferrariskaart³⁷

³⁷ <https://erfgoedbrugge.be/collectie/plattegrond-van-brugge-door-jacob-van-deventer-ca-1560-01-stadsplattegrond-niet-gedateerd>

Kadasterkaart (1811)

De kadasterkaart uit 1811 geeft een erg goed beeld van de situatie in het plangebied aan het begin van de 19de eeuw. Een rij (ambachts?)huisjes zijn zichtbaar aan de straatzijde terwijl de achterliggende zone grotendeels onbebouwd is. Er zijn een aantal kleinere gebouwen in het noordwesten terwijl in het zuiden nog een groot gebouw aanwezig is. Het klooster is op dat moment al verkocht (gebeurde in 1764). De kerk zou al in 1804 niet meer gebruikt worden waarna het in 1850 wordt afgebroken.

Figuur 32: Plangebied en omgeving op de kadasterkaart uit 1811³⁸

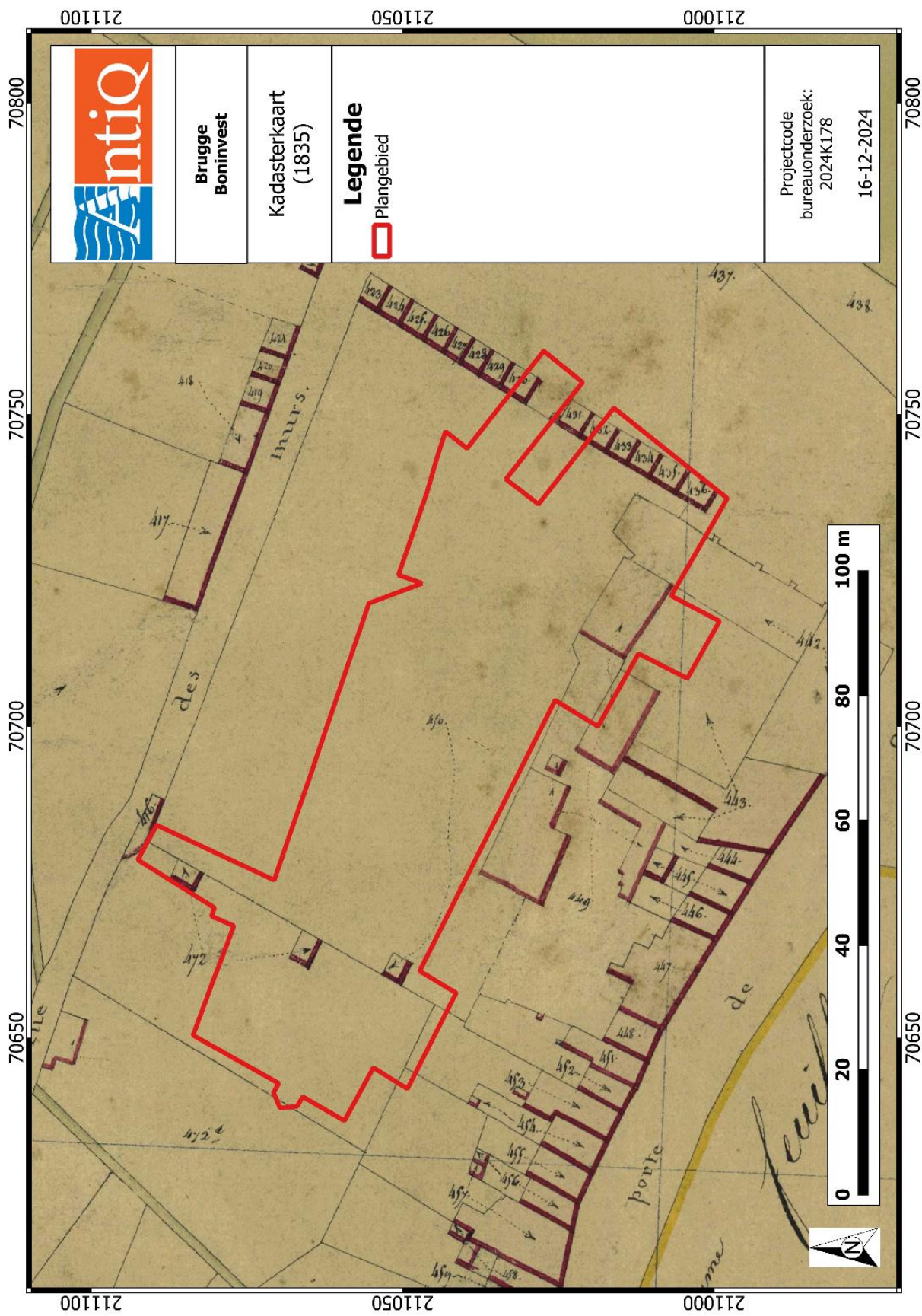
³⁸ <https://erfgoedbrugge.be/collectie/plattegrond-van-brugge-door-jacob-van-deventer-ca-1560-01-stadsplattegrond-niet-gedateerd>

Atlas der Buurtwegen (1841) en de kaart van Vandermaelen (1846-1854)

Deze beide kaarten geven geen informatie voor het plangebied.

Kadasterkaart uit 1835

De kadasterkaart uit 1835 is identiek aan deze uit 1811 maar is wel duidelijker getekend. Er zijn geen wijzigingen gebeurd in die periode.

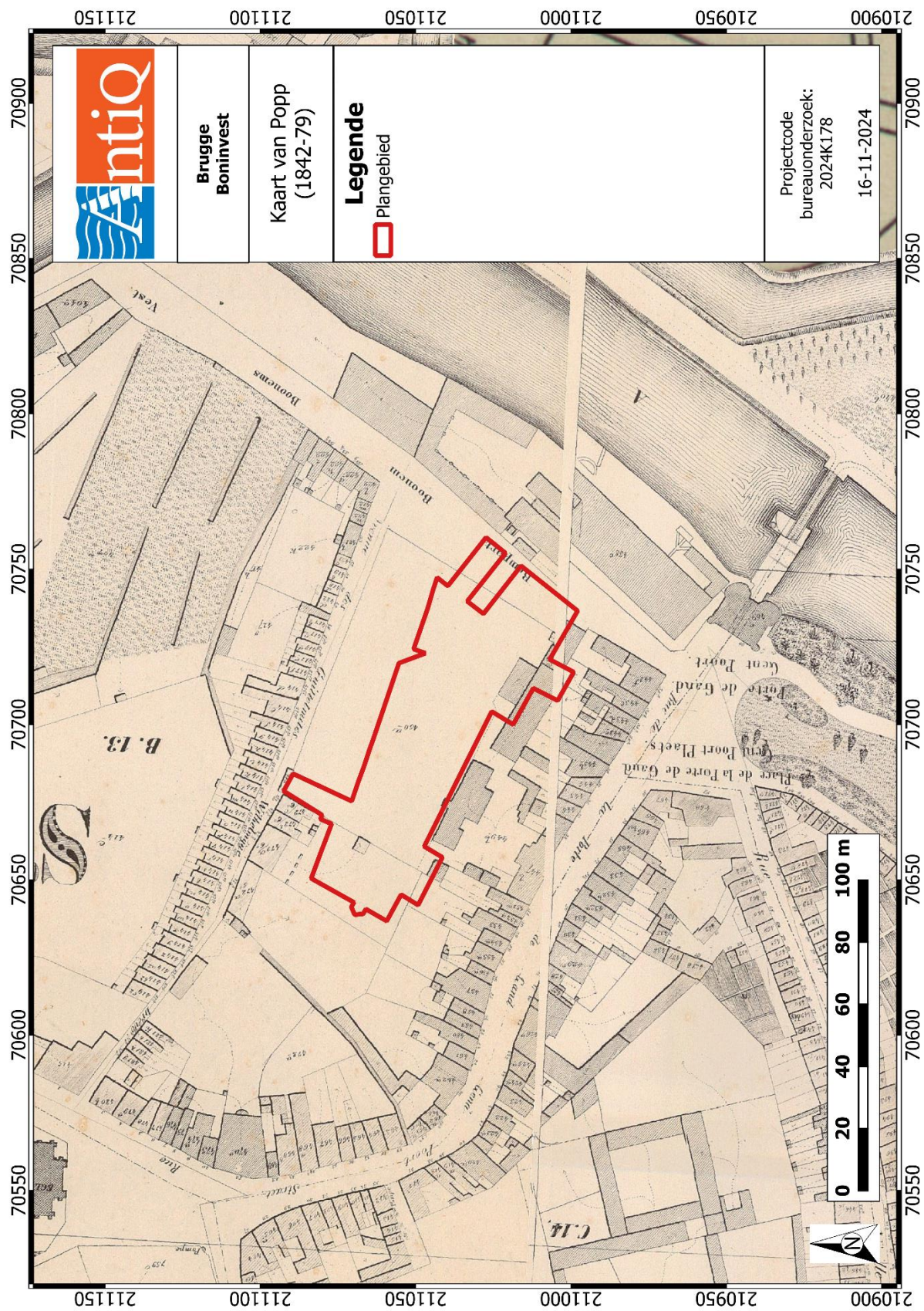

Figuur 33: Plangebied en omgeving op de kadasterkaart uit 1835³⁹

³⁹ <https://erfgoedbrugge.be/collectie/plattegrond-van-brugge-door-jacob-van-deventer-ca-1560-01-stadsplattegrond-niet-gedateerd>

Kadasterkaart van Popp (1842-1879)

Voor de 19de eeuw is de kaart van Popp nuttig voor het plangebied. Van het klooster is geen spoor meer en de Boninvest is op dat moment onderdeel van de vesten. In het westen en het zuiden zijn de (bij)gebouwen nog zichtbaar zoals ook op de laatste plannen uit de 19de eeuw. Langs de Boninvest zijn de verschillende huisjes niet meer weergegeven. Net buiten het plangebied werd ondertussen in 1851 de molen aldaar gesloopt voor de bouw van de grote vlasspinnerij van Edouard Mamet. De spinnerij ging over kop na het faillissement van de Bank Dujardin in 1874. Nadien werd het gebouw gebruikt als mouterij. Deze imposante constructie besloeg een volume dat even hoog was als de Gentpoort. De configuratie en de omvang van de vlasspinnerij is duidelijk af te lezen op de beschikbare kadasterkaarten. Er is ook historisch beeldmateriaal beschikbaar die deze situatie mooi weergeeft.

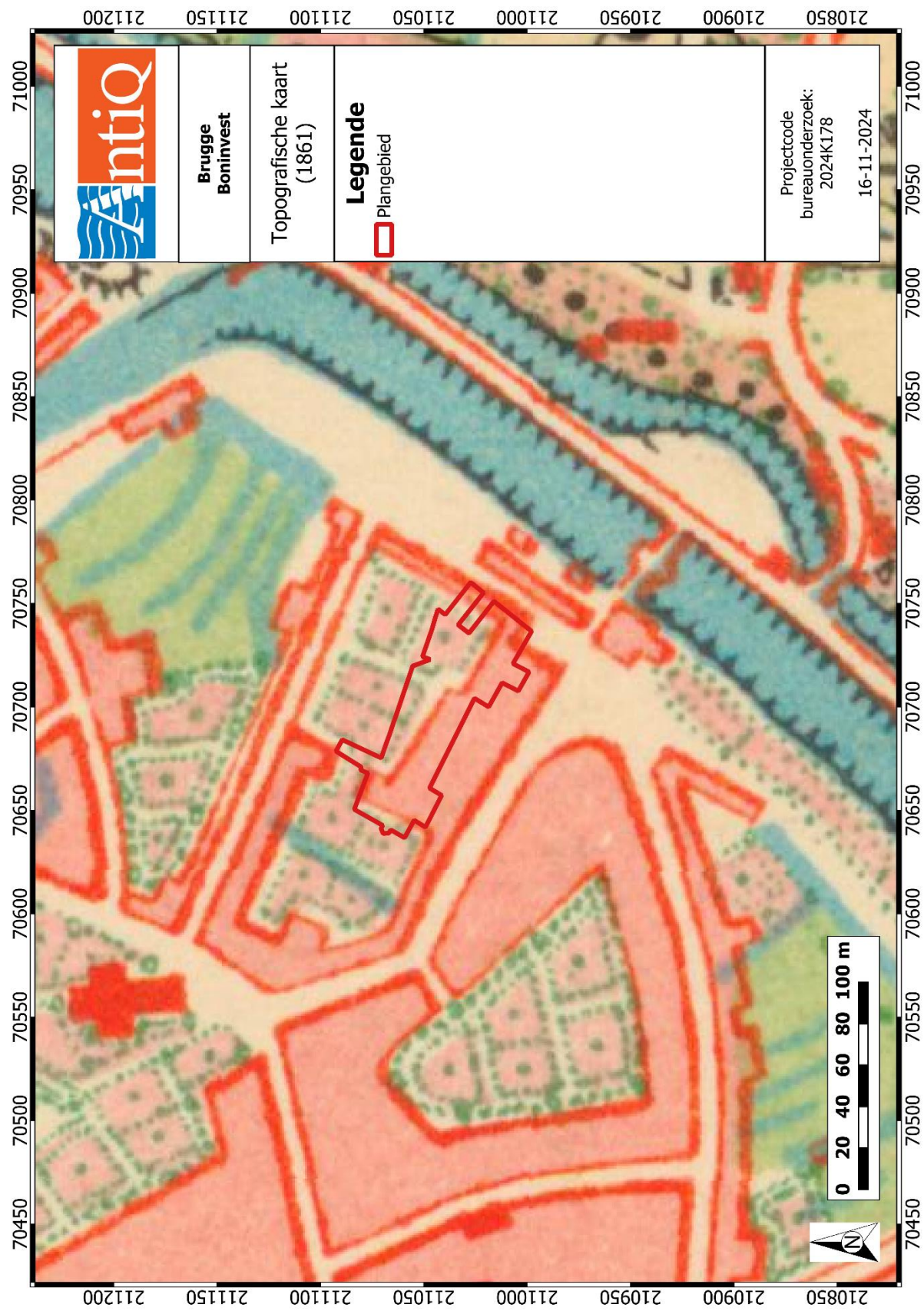
Figuur 34: Plangebied op de Poppkaart (1842-79)⁴⁰

⁴⁰ CARTESIUS 2024

Topografische kaarten (1861-1947)

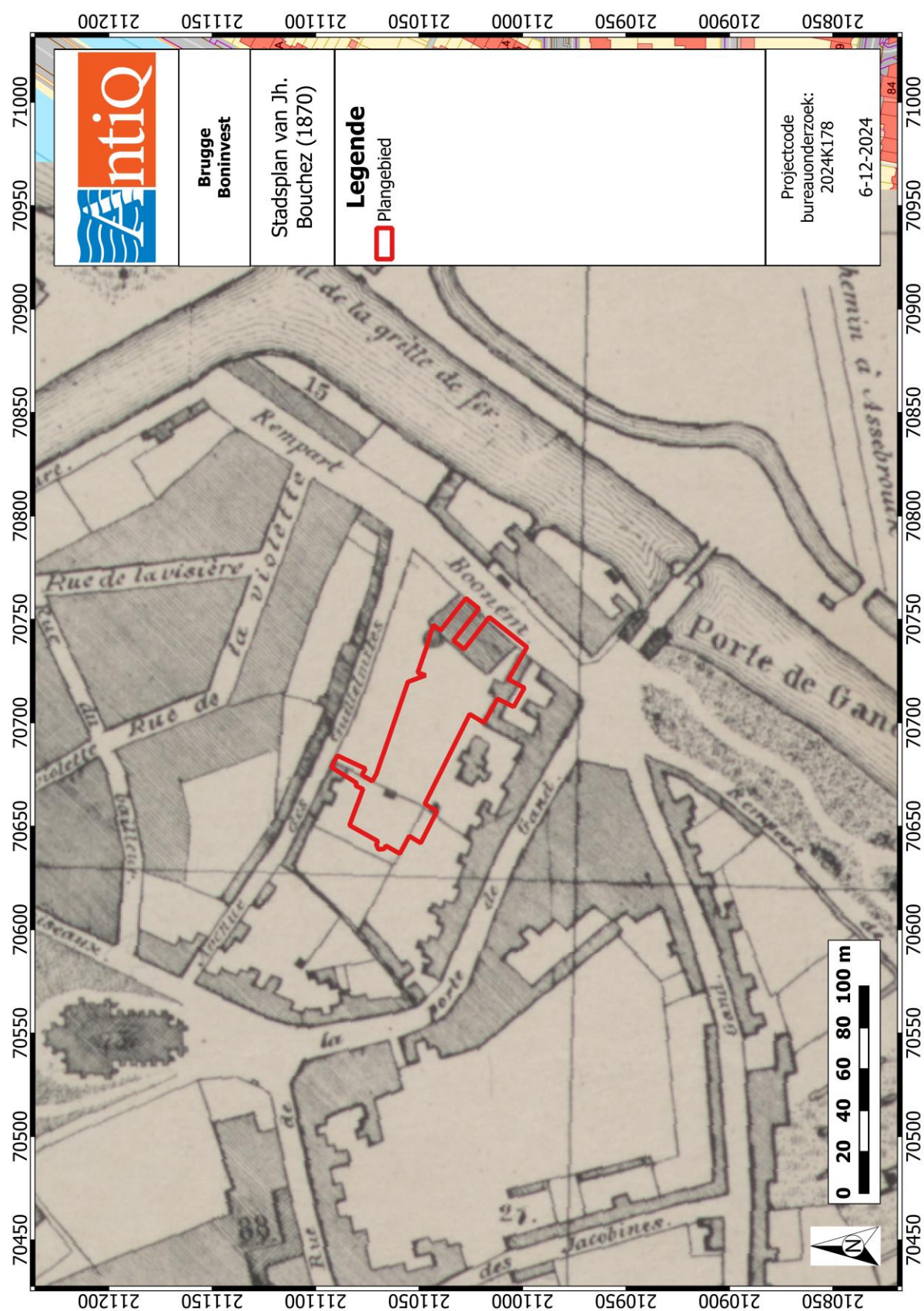
Deze kaarten geven de evolutie van het plangebied weer vanaf de late 19de eeuw tot in de 20ste eeuw. De verschillende topografische kaarten werden bekeken maar deze geven niet altijd een gedetailleerd beeld van de bebouwing. Vaak wordt de ganse zone als bebouwd gearceerd (1885) of levert het een foute/te algemene inkleuring op, zoals bij de topografische kaart uit 1861. Hier is bebouwing aan de zuidwestelijke zijde te zien en een ommuring rond de tuinzone in de resten van het plangebied. Ten noorden van het terrein is de bleekweide zichtbaar. Deze kaart uit 1861 wijkt ook af van de voorgaande Poppkaart en het volgende stadsplan (1870). Dit stadsplan, opgemaakt door Jh. Bouchez in 1870 toont een wijziging ten opzichte van de vorige kaarten. Aan de straatzijde is een apart gebouw te zien dat (deels) kan overeenkomen met gebouwen 3 en 4. Ook aan de zuidelijke rand is een deel van een gebouw te zien, mogelijk nog te linken aan de mouterij. De kaart uit 1885 toont dan weer een algemener beeld met bebouwing in het westen en zuiden van het plangebied. De rest lijkt tuinzone te zijn. Een gelijkaardig algemeen beeld is te zien op de kaart uit het interbellum met bebouwing langs de Boninvest en nu ook in het noorden van het plangebied maar deze kaarten geven doorgaans te weinig informatie over de bebouwing en de impact op de bodem. Wel is er een foto uit 1885 dat een zicht geeft op het terrein vanuit het westen gezien. Het toont de jenerverstokerij met de schoorstenen en de mouterij D'Hoedt rechts op de foto. Centraal vooraan hebben we zicht op het binnenterrein van het plangebied waar verschillende kleinere gebouwen te zien zijn. Links op de foto is de Willemijnendreef te zien.

Voor een goed zicht op het plangebied in recentere tijden kunnen we een aantal luchtfoto's bekijken.

Figuur 35: Plangebied op de topografische kaart uit de periode 1911-1947⁴¹

⁴¹ CARTESIUS 2023

Figuur 36: Plangebied op het stadsplan uit 1870⁴²

⁴² CARTESIUS 2023

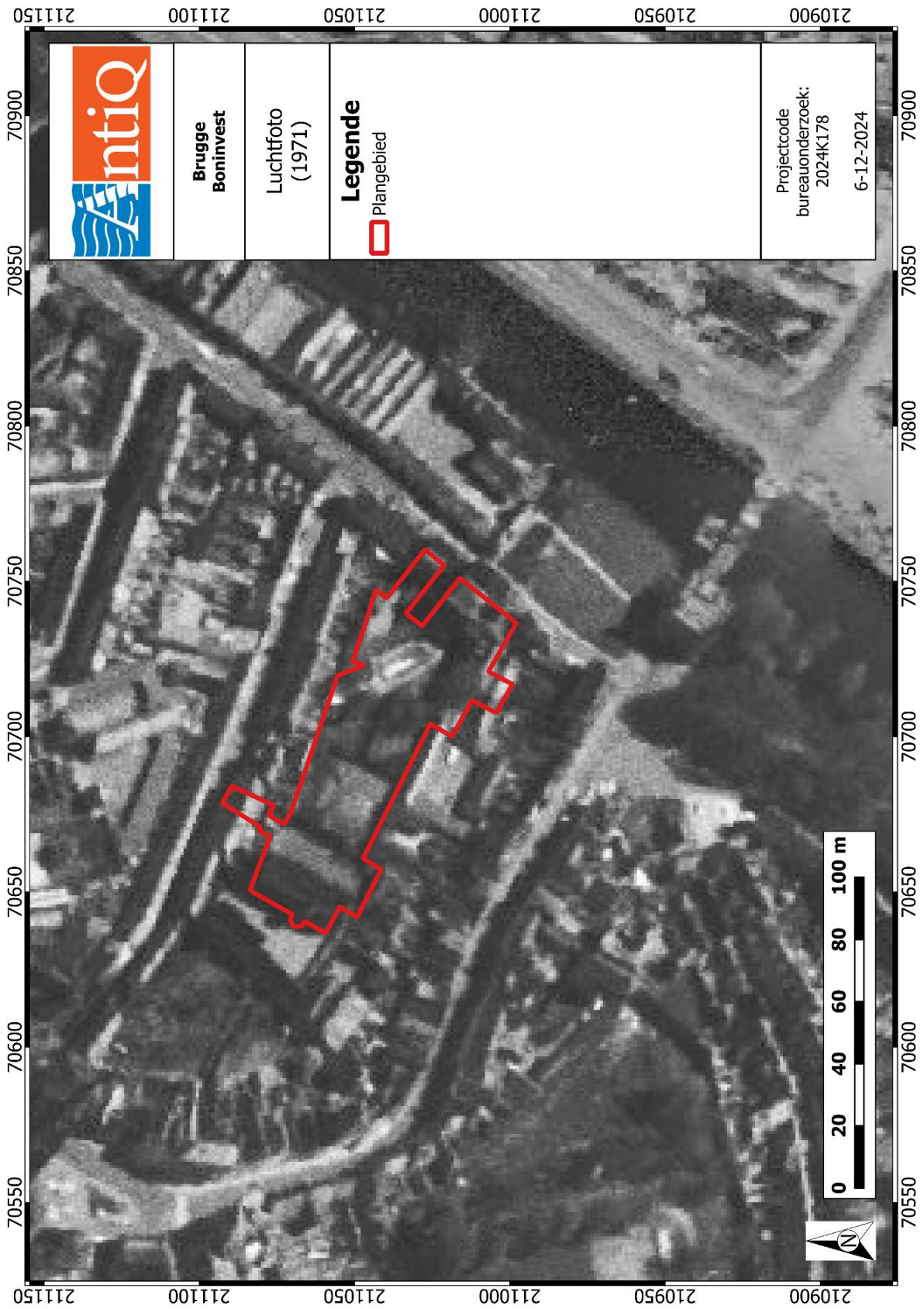

Figuur 37: Plangebied centraal vooraan met achterliggend de mouterij.⁴³

Luchtfoto (1971, 1989, 2000-2003 en 2013-2015)

Op de luchtfoto uit 1971 is te zien dat het ganse plangebied voor een groot deel bebouwd is. De tuinzone centraal is te onderscheiden van de gebouwen al ontbreken details vanwege de lage kwaliteit van die luchtfoto's. De foto uit 1898 toont een gelijkaardig beeld maar wel scherper. De bebouwing is gelijkaardig als de huidige situatie. Ook de recentere foto's tonen minimale wijzigingen in de layout van het binnenterrein en de bijgebouwen.

⁴³ Erfgoed Brugge 2024

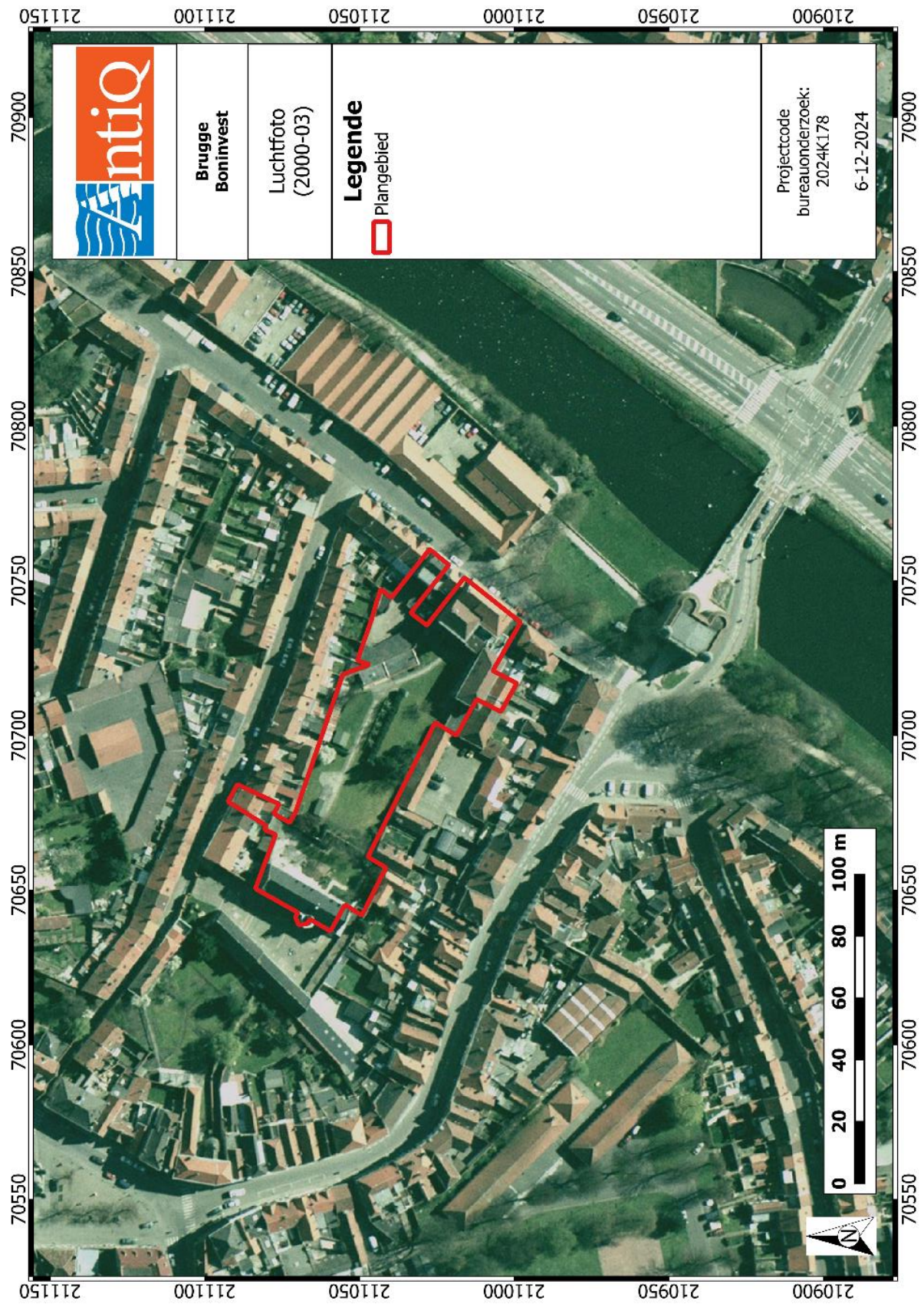
Figuur 38: Plangebied op de luchtfoto uit 1971⁴⁴

⁴⁴ GEOPUNT 2023

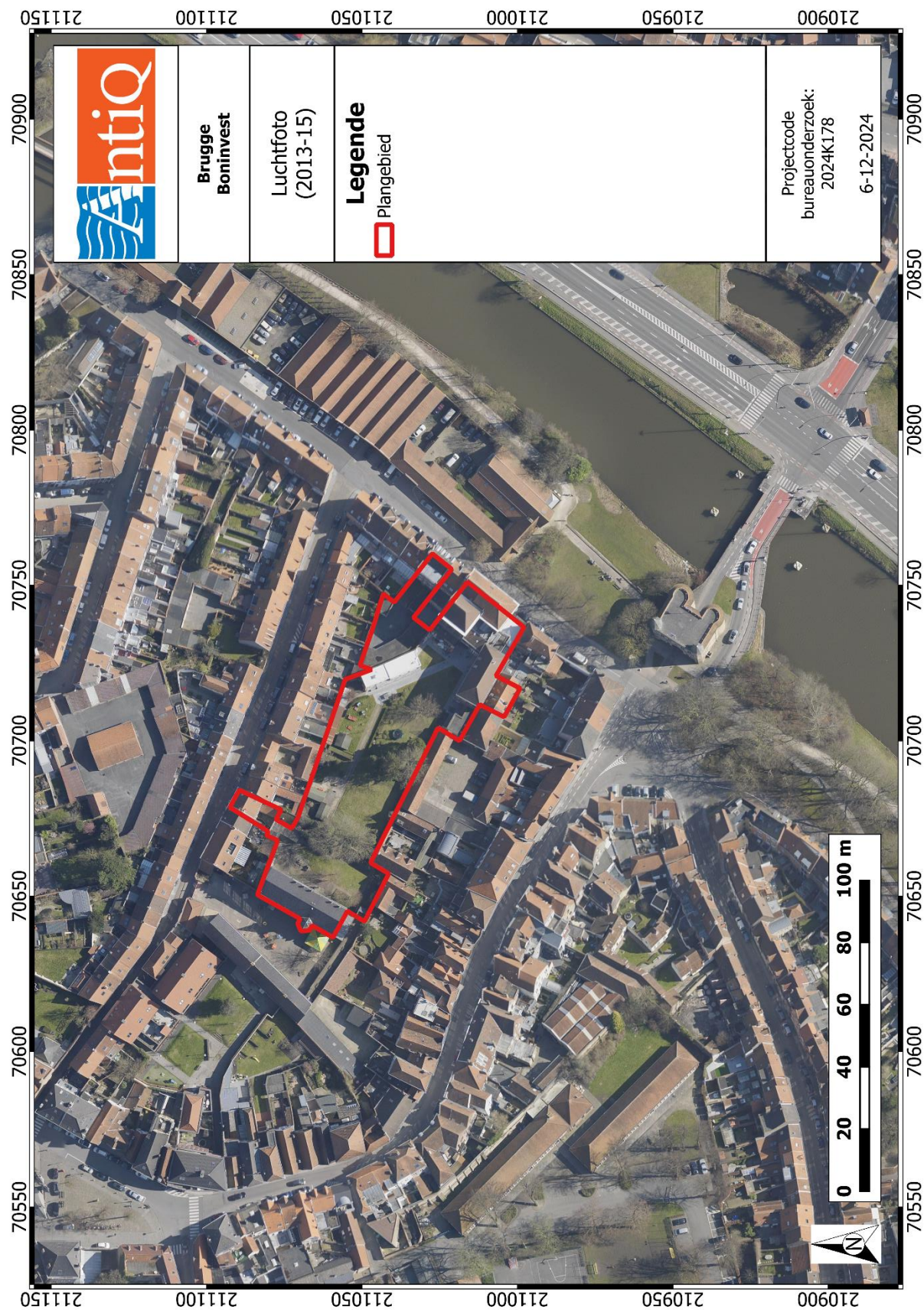
Figuur 39: Plangebied op de luchtfoto uit 1989⁴⁵

⁴⁵ GEOPUNT 2022

Figuur 40: Plangebied op de luchtfoto uit 2000-2003⁴⁶

⁴⁶ GEOPUNT 2023

Figuur 41: Plangebied op de luchtfoto uit 2013-15⁴⁷

⁴⁷ GEOPUNT 2023

1.4.7 Archeologisch bronnen

In het plangebied zelf zijn geen archeologische waarden uit de Centrale Archeologische Inventaris (CAI) gekend. In de directe omgeving zijn er verschillende resten en sporen bekend. Daarom wordt ook gefocust op deze nabijgelegen waarden. De meest relevante worden in hieronder benoemd.

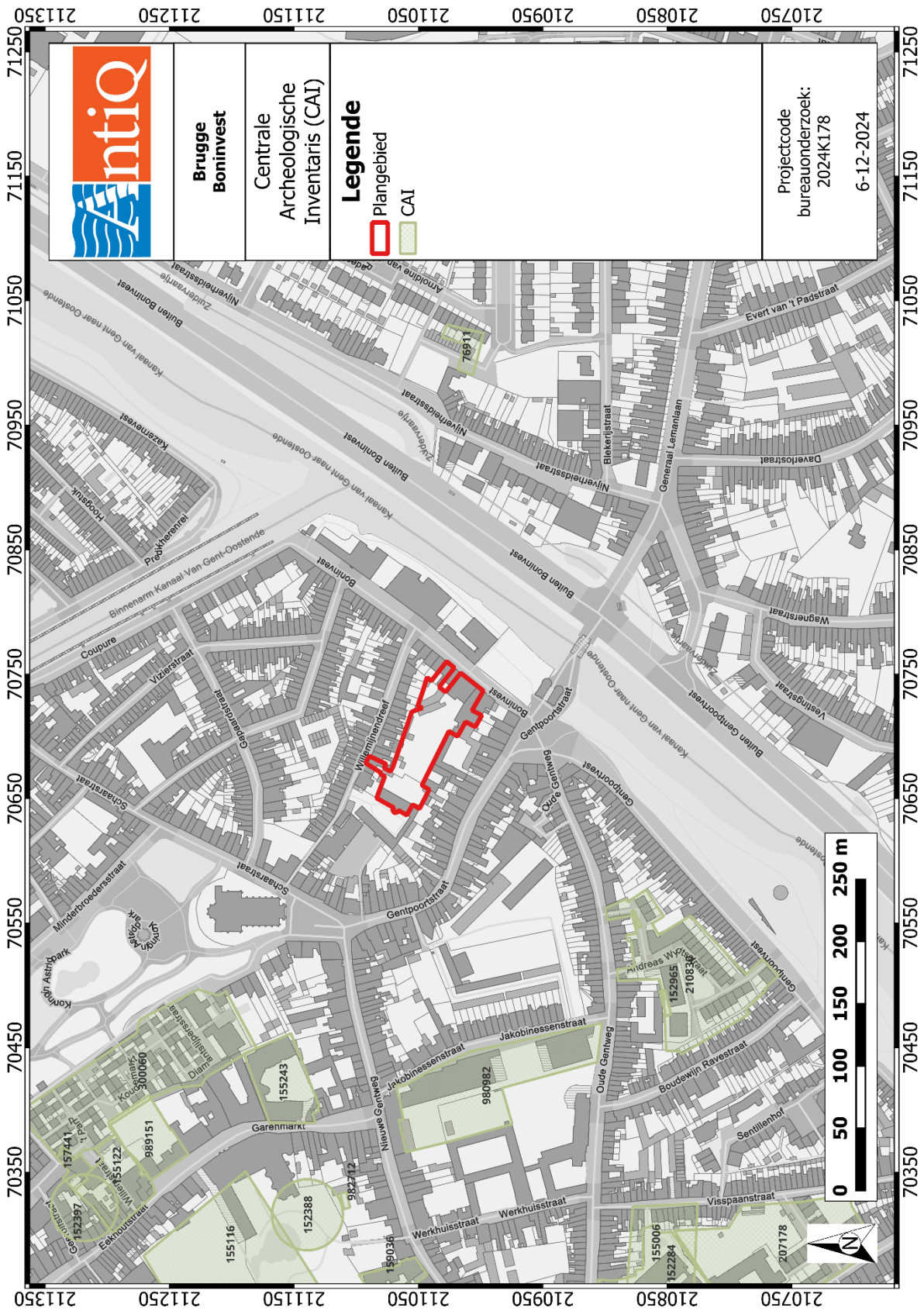
Tabel 2: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.⁴⁸

CAI-ID	Site	Beschrijving	Datering
76911	Assebroek, Blekerijstraat/Nijverheidsstraat	Proefsleuven in 1999 en opgraving in 2005. Opgehoogd (want nat) terrein met middeleeuwse sporen. De resten van een gebouw zijn aangetroffen, mogelijk in verband te brengen met de herberg Alteby, bekend uit 14 ^{de} en 15 ^{de} eeuwse bronnen	Late middeleeuwen
152965	Brugge, Gentpoortvest, Site Die Keure	Proefsleuven op de site van de vroegere drukkerij. Buiten scherven en botmateriaal is er niet veel opgegraven.	Late middeleeuwen
155026	Brugge, Oude Gentweg II	Opgraving van een beerput met beenderafval, glas, metaal en aardewerk	Late middeleeuwen
155243	Brugge, Garenmarkt 17	Opgraving: afwateringsgrachten, funderingen van een aantal huizen uit baksteen of baksteen en ambachtelijke activiteiten (leerlooiërij), ook waterput (17 ^{de} eeuw) en tinnen bord (18 ^{de} eeuw)	13 ^{de} eeuw tot in de 18 ^{de} eeuw
210830			
225358	Brugge, Park 1A	Archeologische opgraving: vloer, beerput, afwatering, etc,	Late middeleeuwen en nieuwe tijd
300060	Stalijzerstraat (Brugge)	Opgravingen aan het Pandreitje: gracht met palenrij en vulling met aardewerk; botmateriaal, hoogversierd luxe aardewerk. Ingegraven tonwaterput waarin hoornpitten zijn aangetroffen (afval van leerlooierijen). Uit de 16 ^{de} eeuw: schoenresten, botmateriaal	13 ^{de} en 16 ^{de} eeuw
980982	Jakobinessenstraat 2 (Brugge)	Proefputtenonderzoek: laatmiddeleeuwse gracht met 13 ^{de} en 14 ^{de} eeuwse vulling. Twee muren, bakstenen goot. 19 ^{de} en 20 ^{ste} eeuwse muurresten en een waterput van de	

⁴⁸ CAI 2024

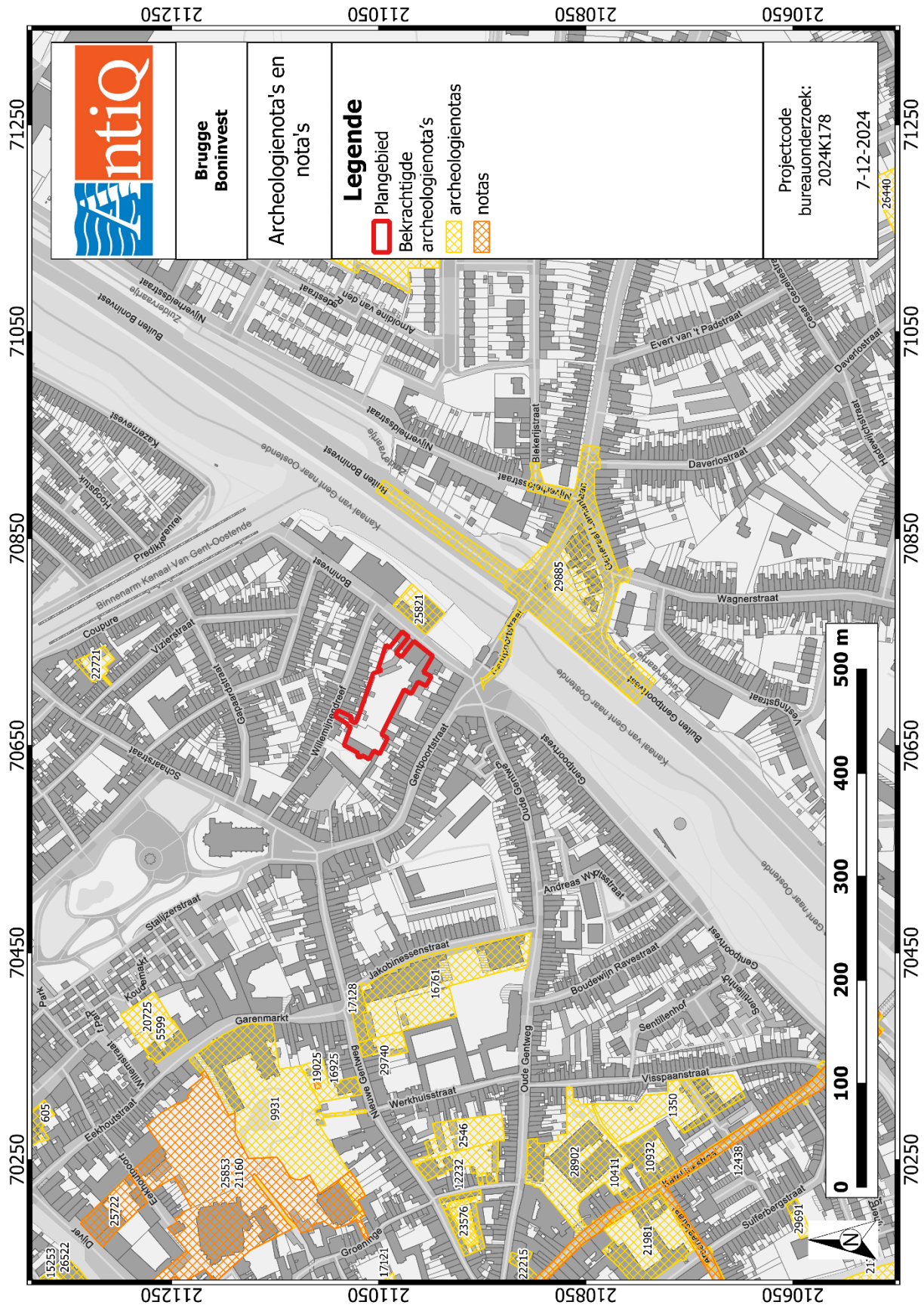
		refuge. Muurresten van het 17 ^{de} eeuwse passantenhuis. Twee 15 ^{de} eeuwse beerputten en een waterput uit de 14 ^{de} -15 ^{de} eeuw.	
989151	Brugge, Garenmarkt 1-7	Archeologische opgraving: met name resten van de laatmiddeleeuwse leerlooiers aldaar.	13 ^{de} tot 16 ^{de} eeuw

Binnen het plangebied zijn er geen archeologische waarden aangeduid in de Centrale Archeologische Inventaris. In de nabije omgeving zijn verschillende archeologische onderzoeken en monumenten bekend.

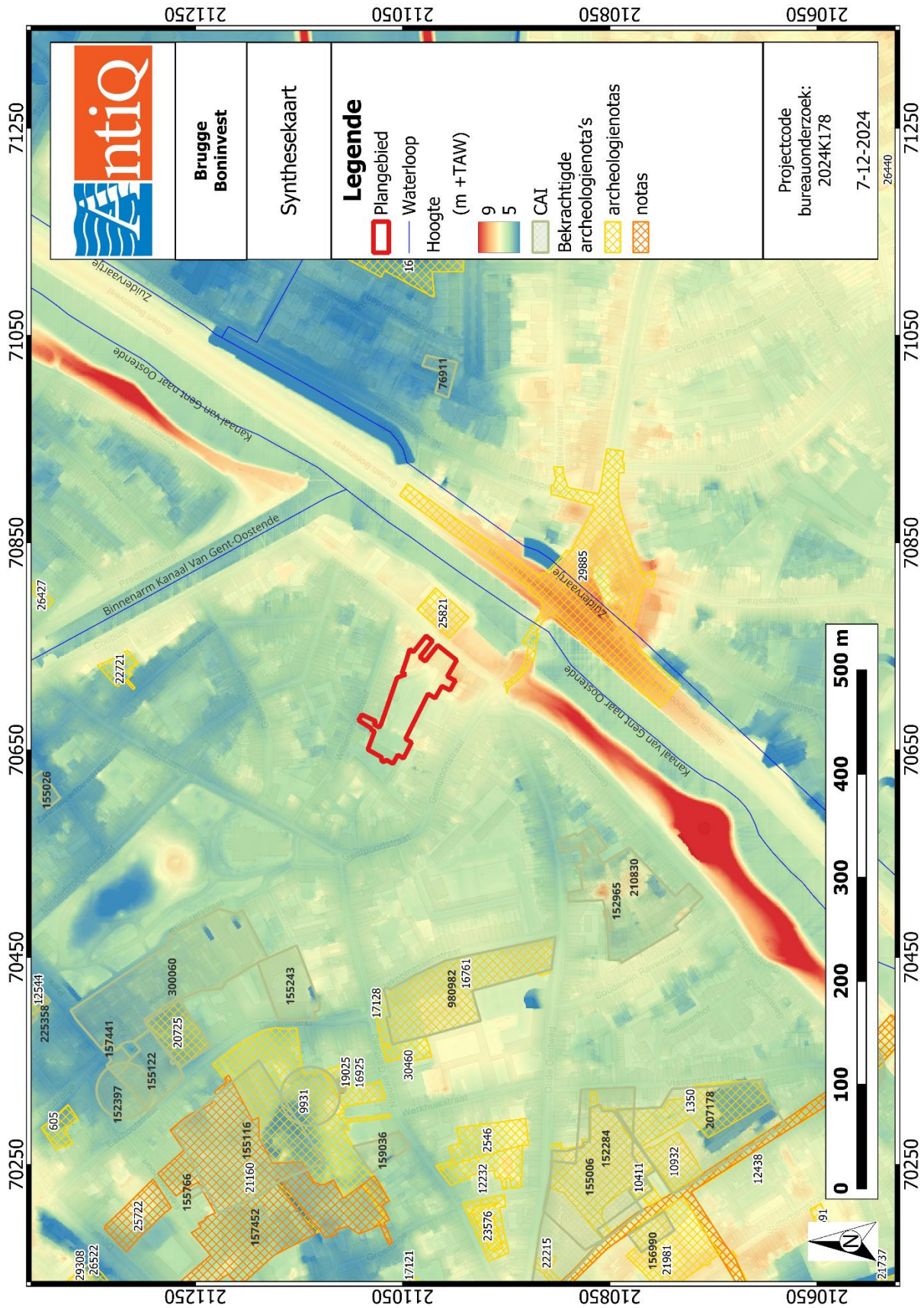
Figuur 42: Het plangebied en de omgeving op de CAI-kaart⁴⁹

⁴⁹ CAI 2024

Figuur 43: Plangebied en omgeving met aanduiding van de archeologienota's en de archeologische zone⁵⁰

⁵⁰ CAI 2024

Figuur 44: Plangebied en omgeving op de synthesekaart⁵¹

⁵¹ CAI 2024

1.5 Besluit

1.5.1 Beantwoording onderzoeksvragen

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?

Het terrein is gelegen in het stadscentrum van Brugge dat als archeologische zone is vastgesteld.⁵² Het plangebied ligt binnen de 2de stadsomwalling van 1297, maar de menselijke aanwezigheid in de regio gaat terug tot in de steentijd. De oudste aanwijzingen die er momenteel zijn voor het gebruik van het plangebied is het gebruik van het terrein als klooster van de Willemijnen sinds 1430. Het klooster Antoniusdal bestond uit een kapel, een kloosterhof en een Latijnse school. In 1764 werd het klooster verkocht en de kerk/kapel werd tot 1804 gebruikt. Dit gebouw werd vervolgens in 1850 gesloopt. Op basis van 19de eeuwse kaarten is bekend dat het terrein nog beperkt bebouwd was. Het grootste deel van het plangebied bestond vermoedelijk uit de hofzone maar bijvoorbeeld op de kaart van Marcus Gerards is het gebouwencomplex goed te zien en zullen verschillende gebouwenresten zeker in het plangebied gestaan hebben.

- Zijn er gegevens gekend dat de bodem (deels) verstoord is?

De ontwikkeling van het terrein doorheen de 19de en 20ste eeuw zullen mogelijk verstoringen hebben teweeg gebracht aan oudere resten. De mate waarin is niet bekend..

- Wat is de impact van de geplande werken?

Het plangebied (4.300m²) zal worden herontwikkeld. De huidige gebouwen blijven, met uitzondering van gebouw 1, staan. Wel zal er een uitbreiding van de bebouwing aan de noordelijke zijde plaatsvinden en wordt ook het centrale terrein heraangelegd.

Afbraak:

Gebouw 1 zal worden afgebroken (c. 100m²).

De bijgebouwen langs de noordelijke rand van het plangebied worden afgebroken. Het gaat hierbij om een totaal van c. 120m².

Uitbreiding/nieuwbouw

De uitbreiding van de gebouwen omvatten volgende zaken:

Bouw van een distributiecabine ter hoogte van Gebouw 2.

⁵² <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten/11880>

Nieuwbouw langs de noordelijke grens van het plangebied. Deze omvat een oppervlakte van c. 1.200m². De wijze van funderen is niet bekend. Er worden in elk geval geen kelders aangelegd.

In het zuidwesten wordt nog een polyvalente ruimte gebouwd met een oppervlakte van c. 100m².

Binnenterrein

Het terrein/tuin wordt heraangelegd met nieuwe paden en groen. De impact van de werken op de bodem is niet bekend.

- Is er een archeologische site aanwezig? Zo ja, wat zijn de karakteristieken en de bewaringstoestand ervan? Wat is de relatie met het landschap? Welke waarde heeft de site?

Het bureauonderzoek heeft aangetoond dat het terrein sinds de late middeleeuwen intensief gebruikt is als klooster of als zone voor bewoning. De precieze impact kan op basis van kaartmateriaal slechts ten dele nagegaan worden. Het is bijvoorbeeld niet bekend welke de juiste locatie was van de gebouwen, hoe diep de resten nog bewaard kunnen zijn en of die nog te verwachten zijn. In de 19de en 20ste eeuw heeft het terrein verschillende bebouwingsfasen ondergaan. Ook voor het gebruik van het plangebied voor de bouw van het klooster zijn geen archeologische of bodemkundige gegevens bekend.

- Wat is de te volgen strategie tijdens een eventueel verder onderzoek en welke bijkomende onderzoeksvragen moeten daarbij beantwoord worden?

Gezien het belang van het plangebied binnen de historische stadskern van Brugge is verder onderzoek nodig, dit zal in de vorm van proefputten gebeuren en wordt in onderstaande paragrafen verder onderbouwd.

1.5.2 Archeologische verwachting en mogelijke kennisvermeerdering

Het plangebied is gelegen in de historische stadskern van Brugge. Het terrein omvat 4300m² en is gelegen aan de Boninvest. De kennis van het terrein is ondanks de historische en cartografische gegevens vrij beperkt. Over de landschappelijke en bodemkundige ligging zijn er geen specifieke gegevens bekend. Ook over de oudste menselijke aanwezigheid zijn geen gegevens ter beschikking. De menselijke aanwezigheid in Brugge gaat terug tot in de steentijd. Door het intensieve gebruik van het plangebied is het ook de vraag in hoeverre oudere (pré-late middeleeuwen) resten en sporen nog bewaard zijn.

In elk geval is het bekend dat het plangebied (grotendeels) deel uitmaakte van het klooster van de Willemijnen die er in 1430 hun kapel bouwden. Het klooster Antoniusdal bestond naast de kapel ook uit een Latijnse school en een kloosterhof. Op de kaart van Marcus Gerards is die goed te zien. In 1764 was er de verkoop van het klooster maar de kerk bleef in gebruik tot in 1804. In 1850 werd de

bebouwing aan de hoek van de Boninvest en de Gentpoortstraat afgebroken, zo ook de kapel. Aan de kant van de vesten kwam een mouterij. De oorspronkelijke 18de of 19de eeuwse huisjes die binnen het plangebied stonden werden daarbij ook afgebroken. De bebouwing vanaf de late 19de en 20ste eeuw is moeilijk te volgen omdat onvoldoende plannen en foto's konden achterhaald worden. Het is dan ook niet vast te stellen in welke mate de moderne bebouwing de oudere resten zouden verstoord hebben.

Met de toekomstige werken wordt het ganse plangebied herontwikkeld. De bestaande gebouwen krijgen een nieuwe inrichting. De impact op de bodem heeft met name betrekking op de binnenzone waar naast afbraakwerken ook nieuwbouw gepland wordt. De diepte van die werken is vandaag nog niet bekend. De werken bestaan uit volgende aspecten:

Afbraakwerken: gebouw 1 zal worden afgebroken (c. 100m²). De bijgebouwen langs de noordelijke rand van het plangebied worden ook afgebroken. Het gaat hierbij om een totaal van c. 120m². Het gebouw aan de Willemijnendreef (110m²) zal ook worden afgebroken, met uitzondering van de voorgevel en gemene muren die blijven behouden. De rest van het gebouw wordt afgebroken. De achtergevel wordt ook afgebroken maar wordt teruggeplaatst.

Uitbreiding/nieuwbouw: De uitbreiding van de gebouwen omvatten volgende zaken: bouw van een hoogspanningscabine ter hoogte van Gebouw 2. Nieuwbouw langs de noordelijke grens van het plangebied. Deze omvat een oppervlakte van c. 1.200m². De wijze van funderen is niet bekend. Er worden in elk geval geen kelders aangelegd. In het zuidwesten wordt nog een polyvalente ruimte gebouwd met een oppervlakte van c. 100m².

Binnenterrein: het terrein/tuin wordt heraangelegd met nieuwe paden en groen. De impact van de werken op de bodem is niet bekend.

De werken zullen een oppervlakte hebben van c. 3.150m². Omdat de impact op de bodem en de eventueel nog aanwezige resten en sporen niet bekend is dient verder onderzoek te gebeuren. Dit is met name belangrijk vanwege de ligging in de historische stadskern van Brugge en de situering van het laatmiddeleeuws klooster waardoor de kans op kenniswinst erg groot is.

1.5.3 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Gezien de hoge archeologische verwachting, de grote kans op kennisvermeerdering en de grote impact die de werken zullen hebben op de bodem (zowel qua diepte als qua oppervlakte) zorgt ervoor dat hier een vervolgonderzoek nodig zal zijn.

1.5.4 Samenvatting

Het plangebied is gelegen aan de Boninvest in Brugge. Het terrein omvat c. 4.300m² en bestaat momenteel uit bebouwing en een ruim binnenterrein. Het ganse plangebied wordt herontwikkeld. De bestaande gebouwen worden heringericht en het binnenterrein zal onderhevig zijn aan afbraak van (bij)gebouwen, nieuwbouw en een totale heraanleg. Die werken zullen c. 3.150m² omvatten en kunnen een grote negatieve impact hebben op eventueel nog aanwezige archeologische resten en sporen. Vanaf c. 1430 tot begin 19de eeuw lag hier het klooster van de Willemijnen. Over het gebruik van het plangebied voor die periode is niet gekend. Omdat de impact van de werken dermate groot

is en het plangebied een rijke voorgeschiedenis heeft is een verder onderzoek dan ook noodzakelijk. Dit zal verder besproken worden in het programma van maatregelen.

2 Lijst met figuren

Figuur 1: Plangebied op topografische kaart	2
Figuur 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB), overzicht	3
Figuur 3: Beslissingsboom in functie van huidig project	5
Figuur 4: Plangebied op de luchtfoto	9
Figuur 5: Zicht op het plangebied aan de Boninvest vanuit het zuiden.	10
Figuur 6: Zicht op het plangebied aan de Boninvest als 3D luchtfoto.	10
Figuur 7: Grondplan van gebouw 1, gelijkvloers	11
Figuur 8: Grondplan van gebouw 2, gelijkvloers	11
Figuur 9: Grondplan van gebouw 3, gelijkvloers	12
Figuur 10: Grondplan van gebouw 4, gelijkvloers en kelder	13
Figuur 11: Grondplan van gebouw 5, gelijkvloers	13
Figuur 12: Plan van de nieuwe toestand	15
Figuur 13: Snede van de nieuwbouw/tuinpaviljoen met links de binnenzone.	16
Figuur 14: Rioleringsplan	17
Figuur 15: Plan van de nieuwe toestand met aanduiding van de zones voor afbraak en nieuwbouw.	18
Figuur 15: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM)	20
Figuur 16: Plangebied op het DHM	21
Figuur 17: Plangebied op de Tertiairgeologische kaart	23
Figuur 18: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:200.000	25
Figuur 19: Kenmerken van de Quartairgeologische kaart betreffende het plangebied	26
Figuur 20: Plangebied op de Quartairgeologische kaart 1:50.000	27
Figuur 21: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen	29
Figuur 22: Reconstructie van het landschap waarin de nederzetting die later Brugge genoemd wordt zal groeien. Legende: donkerblauw: burchtgracht, middenblauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, (bron: Hillewaert et al, 2011, p.119)	35
Figuur 23: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de eerste helft van de 10de eeuw. Legende: oranje: burchtzone, bruin: wegas, arcering: bewoning (bron: Hillewaert et al, 2011, p.145)	36
Figuur 24: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de tweede helft 10de eeuw. Legende: blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning (bron: Hillewaert et al, 2011, p.150)	37
Figuur 25: Reconstructiekaart van het Brugse centrum in de 11de eeuw. Legende: rood: burchtmuur, blauw: Reie, lichtblauw: depressie, groen: overstromingszone van de Reie, geel: zandrug, bruin: wegas, arcering: bewoning. (bron: Hillewaert et al, 2011, p.150)	38
Figuur 26: Detail van de 16 ^{de} eeuwse kaart met de regio van het plangebied, een precieze aanduiding is hier niet mogelijk	42
Figuur 27: Uitsnede van de kaart van Jacob van Deventer uit c. 1560.	43
Figuur 28: Uitsnede van de kaart van Marcus Gerards uit c. 1560.	44
Figuur 29: Uitsnede van de kaart van Jacob van Deventer uit c. 1560.	45
Figuur 30: Plangebied en omgeving op de Ferrariskaart	46
Figuur 31: Plangebied en omgeving op de kadasterkaart uit 1811	48
Figuur 32: Plangebied en omgeving op de kadasterkaart uit 1835	50
Figuur 33: Plangebied op de Poppkaart (1842-79)	52
Figuur 34: Plangebied op de topografische kaart uit de periode 1911-1947	54
Figuur 35: Plangebied op het stadsplan uit 1870	55
Figuur 36: Plangebied centraal vooraan met achterliggend de mousterij.	56
Figuur 37: Plangebied op de luchtfoto uit 1971	57
Figuur 38: Plangebied op de luchtfoto uit 1989	58
Figuur 39: Plangebied op de luchtfoto uit 2000-2003	59
Figuur 40: Plangebied op de luchtfoto uit 2013-15	60
Figuur 41: Het plangebied en de omgeving op de CAI-kaart	63
Figuur 42: Plangebied en omgeving met aanduiding van de archeologienota's en de archeologische zone	64
Figuur 43: Plangebied en omgeving op de synthesekaart	65

3 Lijst met tabellen

Tabel 1. Overzicht van de verschillende (pre)historische perioden	1
Tabel 2. Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	61

4 Plannenlijst

Plannen Brugge Boninvest	Projectcode bureauonderzoek 2024K178
Plannummer	Figuur 1
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op topografische kaart
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 2
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Plangebied op het GRB (kadasterkaart)
Aanmaakschaal	1:1000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 39
Type plan	Orthofoto
Onderwerp plan	Plangebied op orthofoto
Aanmaakschaal	1:1000 en 1:2000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 16
Type plan	Digitaal Hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied en omgeving op DHM Vlaanderen
Aanmaakschaal	1:15000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 17
Type plan	Kadasterkaart
Onderwerp plan	Plangebied op DHM
Aanmaakschaal	1:3500
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 19
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op quartairgeologische kaart
Aanmaakschaal	1:200.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)

Plannummer	Figuur 22
Type plan	Geologische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op bodemkaart
Aanmaakschaal	1:20.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 31
Type plan	Historische kaart
Onderwerp plan	Topografische kaart van de Oostenrijkse Nederlanden, opgeteld door Joseph de Ferraris
Aanmaakschaal	1:11.520
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1771-1778
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 35
Type plan	Topografische kaart
Onderwerp plan	Plangebied op topografische kaart uit 1939 en 1969
Aanmaakschaal	1:4.000
Aanmaakwijze	Analoog
Aanmaakdatum	1873 en 1942
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Fout! Verwijzingsbron niet gevonden. en Figuur 43
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris
Onderwerp plan	Plangebied op CAI-kaart
Aanmaakschaal	1:6.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
Datum	06/12/2024 (raadpleging)
Plannummer	Figuur 44
Type plan	Centraal Archeologische Inventaris en hoogtemodel
Onderwerp plan	Plangebied op syntheseskaart
Aanmaakschaal	1:10.000
Aanmaakwijze	Digitaal
Aanmaakperiode	2001-2016
Datum	06/12/2024 (raadpleging)

5 Bibliografie

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2016. *Code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren (versie 2.0)*, Brussel.

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2017. Geoportaal. Available at: <https://geo.onroenderfgoed.be>.

AGIV, 2022. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Topografische Kaart NGI 1:10000 raster, klassieke reeks. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2022. AGENTSCHAP GEOGRAFIE INFORMATIE VLAANDEREN: Digitaal Hoogte Model.

AGIV, 2022. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Bodemerosiekaart. Available at: <http://www.geopunt.be>.

AGIV, 2022. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Grootchalig Referentiebestand (GRB).

AGIV, 2022. AGENTSCHAP GEOGRAFISCHE INFORMATIE VLAANDEREN: Orthofotomozaïek, middenschalig, winteropnamen, kleur, meest recent, Vlaanderen. Available at: <http://www.geopunt.be>.

BEYAERT, M. et al., 2006. *België in kaart. De evolutie van het landschap in drie eeuwen cartografie*, Brussel: Uitgeverij Lannoo.

CAI, 2022. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroenderfgoed.be/>.

CARTESIUS, 2022. Cartesius. Available at: www.cartesius.be.

DOV VLAANDEREN, 2022a. Databank Ondergrond Vlaanderen, Bodemkaart. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2022. Databank Ondergrond Vlaanderen, Neogeen/paleogeen (Tertiair). Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

DOV VLAANDEREN, 2022. Databank Ondergrond Vlaanderen, Quartair. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/?module=public-bodemverkenner#ModulePage>.

GEOPUNT, 2022. GEOPUNT VLAANDEREN.

GEOPUNT, 2022. GEOPUNT VLAANDEREN: Atlas der Buurtwegen Vlaanderen (ca1840). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2022. GEOPUNT VLAANDEREN: Ferrariskaart (1777). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2022. GEOPUNT VLAANDEREN: Kaart Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be> [Accessed August 2, 2016].

GEOPUNT, 2022. GEOPUNT VLAANDEREN: Popp-kaart Vlaanderen (1842-1879). Available at: <http://www.geopunt.be>.

GEOPUNT, 2022. Toelichting: Atlas Der Buurtwegen (1843-1845). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/8264f16f-45d2-4eae-bc77-f003c7830b20>.

GEOPUNT, 2022. Toelichting: Vandermaelen (1846-1854). Available at: <http://www.geopunt.be/catalogus/datasetfolder/93795cd6-66d3-4310-83b2-5443adfee403>.

DE MOOR, G. en VAN DE VELDE, D (1994) Toelichtingen bij de Geologische kaart van België – Vlaams Gewest, Kaartblad 13: Brugge. Gent.

IOE, 2022. Inventaris Onroerend Erfgoed. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be>.

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK VAN BELGIË, 2016. Toelichting: Ferraris (kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden). Available at: http://belgica.kbr.be/nl/coll/cp/cpFerraris_nl.html.

6 Bijlagen